

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра Готельноресторанного та туристичного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувачка кафедри
Давиденко І.В.
“ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою «Економіка та організація туристичної діяльності»

за темою:

***Пріоритетні напрями розвитку закладів культурно-
пізнавального туризму***

Виконавець
Студентка 47гр. ФМЕ
Пересипко Юлія Олексіївна
Науковий керівник
к.е.н, доцент **Михайлюк О.Л.**

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	6
1.1. Характеристика основних понять: туристична діяльність, туризм, заклади культурно-пізнавального туризму, культурно-пізнавальні ресурси певної території, культурна спадщина.....	6
1.2. Види культурно-пізнавального туризму, їх класифікація	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ..	20
2.1. Світовий досвід розвитку закладів культурно-пізнавального туризму.....	20
2.2 Сучасний стан розвитку закладів культурно-пізнавального туризму в Україні	30
2.3. Природні, економічні та історико-культурні передумови для розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні.....	38
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	54
3.1. Перспективні напрямки розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні	54
3.2. Напрямки застосування новітніх технологій для розвитку та популяризації культурно-пізнавального туризму	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток закладів культурно-пізнавального туризму в сучасному світі важко переоцінити. Зростаючий інтерес до культурної спадщини, історії та мистецтва різних народів і культур стає не лише спонуканням до подорожей, але й важливим фактором економічного розвитку. Заклади культурно-пізнавального туризму стають ключовими акторами у забезпеченні якісного освітньо-пізнавального досвіду для відвідувачів.

Одним з пріоритетних напрямків розвитку цих закладів є створення інтерактивних та інноваційних програм. Це означає впровадження новітніх технологій, таких як віртуальна реальність, розширена реальність та інтерактивні експозиції, що дозволяють відвідувачам глибше зануритися в культурний контекст та історію.

Другим важливим аспектом є розвиток освітніх програм для різних цільових аудиторій. Заклади культурно-пізнавального туризму можуть стати центрами навчання та освіти, де відвідувачі зможуть не лише розважитися, але й отримати нові знання про культуру, мистецтво та історію місцевості.

Також важливим є розвиток партнерств із місцевими громадами, музеями, галереями та іншими культурними установами. Співпраця дозволить створити комплексні та цікаві програми для туристів, а також сприятиме розвитку місцевої культурної сцени та економіки.

Не останню роль відіграє підвищення якості обслуговування та зручностей для відвідувачів. Забезпечення комфорту та доступності, в тому числі для людей з обмеженими можливостями, сприятиме привабленню більшої аудиторії та позитивному враженню від відвідування закладів культурно-пізнавального туризму.

Метою є вивчення світового досвіду у розвитку закладів культурно-культурного туризму.

Ця мета вимагає вирішення безлічі взаємопов'язаних **завдань**, серед яких основними є:

– надати характеристику основних понять: туризм, туристична діяльність, заклади культурно-пізнавального туризму, культурно-пізнавальні ресурси певної території, культурна спадщина;

- дослідити види культурно-пізнавального туризму, їх класифікація;

- проаналізувати світовий довід розвитку закладів культурно-пізнавального туризму;

- дослідити сучасний стан розвитку закладів культурно-пізнавального туризму в Україні;

- проаналізувати природні, економічні, культурні та історичні передумови для розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні;

- запропонувати перспективні напрямки розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні;

- визначити напрямки застосування новітніх технологій для розвитку та популяризації культурно-пізнавального туризму.

Об'єкт дослідження – заклади культурно-пізнавального туризму.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні аспекти розвитку закладів культурно-пізнавального туризму.

Питання розвитку туристичного потенціалу висвітлюються у працях Божко Л.Д. [3], Кравців В.С., Гринів Л.С. [10], Немець Л.М. [31] та інших. Аналіз і специфіку розвитку туризму в Одеському регіоні досліджують Нездоймінов С.Г., Галасюк С.С. [7], Герасименко В.Г. [9] та інші.

Практична значимість кваліфікованої роботи полягає в наступному:

– надано характеристику основних понять: туризму, туристичної діяльності, закладам культурно-пізнавального туризму, культурно-пізнавальним ресурсам певної території, культурної спадщини;

- досліджено види культурно-пізнавального туризму, їх класифікацію;
- проаналізовано світовий досвід розвитку закладів культурно-пізнавального туризму;
- досліджено сучасний стан розвитку закладів культурно-пізнавального туризму в Україні;
- проаналізовано природну, економічну, культурну та історичну передумову для розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні;
- запропоновано перспективні напрямки розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні;
- визначено напрямки застосування новітніх технологій для розвитку та популяризації культурно-пізнавального туризму.

Методи дослідження: аналогії (порівняльна характеристика рівня розвитку туризму в Україні та Одеському регіоні); порівняльний, історичний та статистичний аналіз - для аналізу розвитку туристичної сфери; предметного моделювання, метод аналіз-синтез, системно-структурний – для систематизації основних понять.

Дослідницька інформаційна база. Дослідження по темі кваліфікаційної роботи проводилося з використанням аналізу законодавчих актів; ДСТУ; літературних джерел, матеріалів на офіційному сайті об'єктів туристичного бізнесу; сайту Державної служби статистики України.

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох частин, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг прийнятих робіт – 76 сторінок. Робота містить 6 таблиць і 29 малюнків. Список використаних джерел включає 53 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Характеристика основних понять: туристична діяльність, туризм, заклади культурно-пізнавального туризму, культурно-пізнавальні ресурси певної території, культурна спадщина

Культурно-пізнавальний туризм - одна з найпоширеніших форм туризму. Його зростаюча популярність пояснюється високою часткою споживачів, які цікавляться культурними особливостями, пам'ятками та історією різних регіонів. Такі подорожі дають туристам не лише точну та детальну інформацію. У різних культурах є не тільки те, що їх цікавить, а й яскраві враження.

З розвитком суспільства більшість туристів осягають цей світ, розуміють закони його існування, розуміють, як все відбувається і як наслідок, чого досягло суспільство. Культурно-пізнавальний туризм допомагає розібратися в подібних проблемах, а прагнення людей до духовного збагачення сприяє їх особистому подальшому розвитку.

На вибір напрямків і видів подорожей все більше впливає бажання туристів отримати нові знання і духовне збагачення, а не просто відпочити чи оздоровитися. У час, коли туристичний ринок насичений "традиційними" пропозиціями та туристичними продуктами, наші знання про навколишній світ, а особливо про самих себе, потребують особливої уваги, осмислення та проектування.

У науковій літературі існує кілька підходів до розуміння культурно-пізнавального туризму, які називаються "культурним", "пізнавальним" або "культурно-пізнавальним". Але, на наш погляд, визначення "культурно-пізнавальний" є більш правильним, оскільки воно якнайкраще характеризує даний

вид туризму. В даний час не існує загальноприйнятого визначення культурно-пізнавального туризму, тому ось кілька альтернативних варіантів.

Наприклад, ЮНЕСКО вважає, що культурний туризм відрізняється від інших форм туризму тим, що "бере до уваги культуру інших народів світу".

Поняття "культурний туризм" вперше було офіційно використано на міжнародному рівні в документі Всесвітньої конференції з культурної політики (1982 р.). Основні документи у сфері культурної спадщини були розроблені двома міжнародними організаціями - ІКОМОС та ЮНЕСКО [1].

ЮНЕСКО розглядає культурний туризм як інший вид туризму, який "бере до уваги культури інших народів". Хартія культурного туризму Міжнародної ради з питань охорони пам'яток і визначних місць (ІКОМОС) визначає культурно-пізнавальний туризм як форму туризму, основною метою якого є, зокрема, "відкриття пам'яток і визначних місць".

ІКОМОС описує "культурно-пізнавальний" туризм як "невеликий сегмент ринку, який є ретельно організованим, інформативним або освітнім, часто елітарним за своєю природою і присвячений поширенню та поясненню культурних ідей" [2;3;4;5].

Культурно-пізнавальний туризм - це різні види подорожей з метою відвідування та безпосереднього пізнання і переживання світових культур у різних місцях, у формі організованого відпочинку та екскурсій, а також для задоволення потреб духовного розвитку і психічного задоволення [6].

І. Посохов зазначає, що культурна спадщина будь-якої країни складається не тільки з творів музикантів, художників, письменників, архітекторів і вчених, а й з нематеріальної спадщини, такої як народна творчість, релігійні обряди, фольклор і фестивалі. Культурно-пізнавальний туризм вже давно є різновидом туризму. Він базується на вивченні історико-культурного потенціалу країни, включаючи все її

соціокультурне середовище, в тому числі традиції, звичаї, особливості побуту та господарської діяльності [6].

На думку Л. Божко [3], феномен культурно-пізнавального туризму характеризується організаційними та сутнісними ознаками, представленими на рис. 1.1.

Рис 1.1. Особливості реалізації культурно-пізнавального туризму як явища,
за Божко Л. Д.

Джерело: [3]

Отже, аналізуючи вищесказане, можна сказати, що культурний туризм - це форма подорожей, спрямованих на вивчення природних, історичних та культурних пам'яток, а також ознайомлення з культурною спадщиною й участь у різноманітних культурних заходах, таких як виставки, театральні вистави, концерти та інше.

Розвиток культурно-пізнавального туризму витікає із вивчення та розуміння історії культурних цінностей.

Туристичні подорожі з метою ознайомлення з культурою та спадщиною інших країн існували з давніх часів. У Стародавньому Єгипті, більш ніж за 2000 років до нашої ери, неодноразово організовувалися експедиції в інші країни. Люди в первісному суспільстві мали лише деякі знання про географічні території, але все змінилося в період рабовласництва, коли географічні відкриття були систематизовані.

Нашадки стародавніх фінікійців сміливо "мандрували" і досліджували незнайомі землі. Звичайно, "подорожі" стародавніх цивілізацій були не пізнавальними, а суто унітарними.

Однак історичні джерела свідчать, що в VI столітті до нашої ери стародавні римляни і греки здійснювали подорожі в Єгипет, щоб познайомитися з культурою та історією, відвідаючи мальовничі куточки і архітектурні пам'ятки Єгипту.

У I столітті до нашої ери деякі римляни в Римській імперії мали фінансові можливості, щоб подорожувати з метою освіти та задоволення. Ці поїздки сприяли розвитку інфраструктури (готелів і доріг). Багато римлян відвідували Грецію і відвідували знамениті школи філософії та риторики.

Отже, розвиток культурно-пізнавального туризму розпочався ще в античності з головною метою пізнання світу і освіти.

Завдяки завоюванню і відкриттю земель мандрівниками в перші століття нашої ери територія подорожей розширилася. Середньовічні подорожі були пов'язані з рухом паломників до Святої Землі.

Середньовіччі люди з європейських та азійських країн здійснювали подорожі, щоб відвідати невідомі їм землі. В результаті було досліджено багато територій і розроблено нові маршрути. Хоча мотивація подорожей (освіта, навчання, ділові поїздки) залишилася незмінною, їхній характер змінився.

Завдяки відважним мандрівникам наприкінці XVIII століття було відкрито і досліджено більше половини морів і океанів земної кулі, а також прокладено найважливіші морські шляхи.

У другій половині XVIII століття Франція стала центром освіти, і до неї приїжджали вчитися іноземці всіх статків та французи з провінцій.

Протягом XVIII і початку XIX століть серед молоді з європейських країн набули поширення "великі подорожі" до великих європейських міст з освітньою метою. Власники приватних шкіл-пансіонів часто включали подорожі Європою до навчальних планів для покращення мовних навичок та набуття життєвого досвіду.

У XVIII столітті найбільше подорожували саме британці. Основними напрямками європейських подорожей були Італія та Швейцарія. Туристичні об'єкти, які цікавили мандрівників, відрізнялися. В Італії, наприклад, це були античні та середньовічні пам'ятки, а в Швейцарії - неперевершена природа.

З часом все більше мандрівників приїжджало в освітніх цілях, щоб оцінити їхнє мистецтво. До середини XIX століття кількість мандрівників зросла завдяки інтелекту студентів, які мали певні фінансові можливості.

У другій половині XIX століття активно розвивався масовий туризм для всіх верств населення. Винахід пароплава Фултоном (1807), локомотива Стівенсоном (1814), удосконалення поштового зв'язку та автомобільного транспорту зробили подорожі дешевшими, швидшими, комфортнішими та безпечнішими.

Міграція європейців до США сприяла розвитку міжнародного туризму. В результаті науково-технічного прогресу підвищилася продуктивність праці, покращився добробут працівників завдяки боротьбі за соціальні права, а поява вільного часу (вихідні, оплачувані відпустки) призвело до подальшого розвитку туризму. Це дозволило представникам середнього класу займатися туризмом.

Таким чином, з XVIII століття на подорожі спостерігається постійний попит, як внутрішні, так і міжнародні. Основними цілями подорожей були освіта, інтерес до культурних пам'яток, відпочинок і мода.

Поява автомобіля з двигуном внутрішнього згоряння в 1769 році німецькими винахідниками Г. Даймлером і К. Бенцом забезпечила людство швидким і комфортним засобом пересування. У першій половині XX століття автомобілі та автобуси стали поширеними видами транспорту в Європі та США.

У 1903 році в США брати Райт винайшли літак, а в Європі з'явилися перші літаки.

1.2. Види культурно-пізнавального туризму, їх класифікація

Метою культурно-пізнавального туризму є вивчення культурної спадщини країни або народу.

Якщо говорити про роль культурно-пізнавального туризму, то цей вид туризму дозволяє людям познайомитися з різними культурами, які їм невідомі, і по-іншому сприймати навколишній світ. Це, в свою чергу, змінює спосіб мислення людини.

Культурно-пізнавальний туризм зачіпає усі сфери людської діяльності, а інтенсивність розвитку цієї галузі туризму безпосередньо залежить від бажання кожної людини розвивати себе, досліджуючи сферу знань, до яких вона не має доступу.

Культурно-пізнавальний туризм є одним з найпопулярніших і найперспективніших видів туризму серед усіх видів у XXI столітті.

Історико-культурний потенціал є основою такого туризму в країні. Він включає всю соціокультурну сферу, наприклад, традиції, звичаї та економічну діяльність [7].

Ринок сучасного культурно-пізнавального туризму дуже широкий. Він залежить не від віку туриста, а від кола його інтересів. Люди можуть цікавитися багатьма речами, особливо незвичайними, раніше не баченими і невідомими [3;4;8;9].

Будь-який регіон може забезпечити мінімум ресурсів для цього виду туризму, але його масовий розвиток вимагає певної концентрації культурної спадщини, як показано на рис. 1.2. [8]:

Рис. 1.2. Мінімальний набір ресурсів для розвитку культурнопізнавального туризму

Джерело: [8]

Культурно-пізнавальний туризм можна поділити на різні напрямки:

- Культурно-історичний (вивчення історії, відвідування історичних пам'яток та меморіалів, ознайомлення з тематичними розповідями тощо).
- Культурно-подієвий (перегляд традиційних або сучасних творів та участь у різноманітних заходах).

- Культурно-археологічний (ознайомлення з археологією країни, участь в археологічних експедиціях, відвідування стародавніх, історичних місць та відвідування археологічних пам'яток).

- Культурно-екологічні дослідження (вивчення взаємодії природи і культури, відвідування природних і культурних ансамблів).

- Культурно-етнологічний (вивчення об'єктів, суб'єктів і явище культури, зокрема традицій, звичаїв, побуту, фольклору, мови та етнічної творчості).

- Культурно-етнічні (ознайомлення з культурною спадщиною етнічних груп, поїздки на батьківщину предків, відвідування етнічних заповідників і тематичних парків) [3,4,5,8].

Культурно-пізнавальний туризм орієнтований на туристів з усіх верств населення.

Поширені групові тури (кількість людей у групі залежить від кількості місць в автобусі), індивідуальні тури та сімейні тури. Існує також велика частка самодіяльного туризму, який є культурно-пізнавальним туризмом без допомоги туристичного агента. Більшість турів є велико масштабними, тривалістю кілька днів або максимум до тижня, з деякими одноденними турами.

Тури можна розділити на два типи відповідно способу їх організації:

- стаціонарні тури (туристи зупиняються в одному місті або туристичному центрі);

- маршрутні тури (коли туристи відвідують кілька міст, центрів або туристичних об'єктів, організованих у вигляді маршруту).

Ціна поїздки часто визначається відстанню вибраного місця проживання, транспортного засобу або культурної пам'ятки до місця відправлення. У деяких випадках вхідні квитки для відвідування обраних пам'яток становлять основну частину витрат туриста.

Незважаючи на те, що культурно-пізнавальний туризм як ще один вид туризму поки не визначений, існує багато підходів до його класифікації. Розглянемо більш детально види культурно-пізнавального туризму, які становлять інтерес для туристів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Види культурно-пізнавального туризму

Види	Характеристика
1. Культурно-пізнавальний туризм, що пов'язаний зі спадщиною та історією	Головна мотивація подорожей полягає в потребі отримати нові знання та досвід, пов'язаний з історичною та культурною спадщиною. До історичної культурної спадщини відносяться матеріальні об'єкти, такі як пам'ятники, музеї, історичні місця, скельні комплекси тощо, а також нематеріальні елементи, як-от стародавні ритуали та старовинна музика.
2. Фестивально-подієвий культурний туризм	Основний мотив подорожі, безумовно, культурна подія (концерт, фестиваль тощо), участь у різноманітних фестивалях, подіях і заходах, які відображають таємниці, традиції, культуру та специфіку певної локації чи групи людей.
3. Культурний туризм за видами мистецтв	Відвідування місць де представлені різні прояви мистецтва (картинні галереї, музичні події тощо)
4. Креативний туризм	Основна мотивація подорожей полягає в активній участі в культурному житті та спільному формуванні культури разом із місцевими громадами (фотографії, писмовими заходам, танцювальні заходи тощо)
5. Міський культурний туризм	Основна мотивація подорожей незалежно від розміру міста є переживання складності міської культури
6. Культурний туризм у сільській місцевості	Досвід культури малих сіл є основна мотивація подорожей
7. Колекційний туризм	Основна мета поїздки – пошук певних предметів колекціонування, від марок і монет до скам'янілостей і антикваріату
8. Мисливський туризм на знаменитостей	Основна мотивація для поїздки – побачити або відвідати наживо місця, де живуть або створюють свої твори відомі люди культурних і творчих професій - кіно, театри і т.д

Джерело: [9]

Культурно-пізнавальний туризм може розглядатися з точки зору чотирьох типів. Культурно-пізнавальний туризм можна класифікувати за такими характеристиками:

- 1) за об'єктом визначення;

- 2) за місцем здійснення
- 3) за тривалістю подорожі;
- 4) за типом культурної діяльності.

На рис. 1.3 показано характеристики культурно-пізнавального туризму за об'єктами визначення.

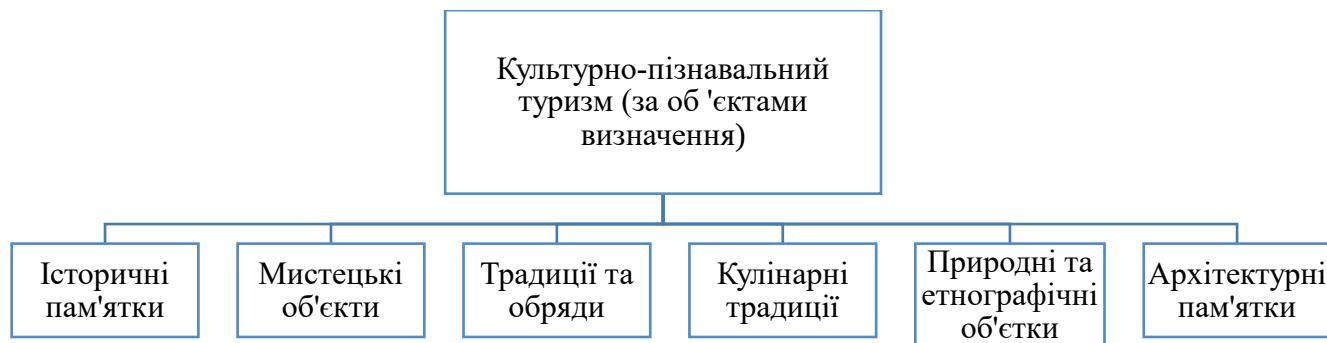

Рис. 1.3. Характеристика культурно-пізнавального туризму за об'єктами

Джерело: розроблено автором

Культурно-пізнавальний туризм можна також охарактеризувати за місцем проведення.

В табл. 1.2 наведено характеристики культурно-пізнавального туризму за місцем здійснення.

Класифікація культурно-пізнавального туризму за тривалістю подорожі (рис 1.4). Розглянемо детальніше кожний з них.

1. Короткостроковий культурно-пізнавальний туризм. Цей вид туризму складається з коротких поїздок тривалістю від кількох годин до одного дня. Основна мета - отримати поверхневе уявлення про культуру та історію місцевості. Такі тури включають організовані екскурсії до визначних пам'яток, музеїв, художніх галерей, архітектури, ринків, участь у культурних заходах та фестивалях тощо. Такі тури дають можливість отримати швидкий огляд основних визначних пам'яток та культурних особливостей місця.

Таблиця 1.2

Характеристика культурно-пізнавального туризму за місцем здійснення

За місцем здійснення	Пояснення
Міське середовище	Великі міста є центрами культурного життя, де туристи можуть ознайомитися з архітектурою, музеями, художніми галереями, театрами, ресторанами та іншими культурними об'єктами.
Сільська місцевість та етнографічні об'єкти	Села та регіони зберігають аспекти традиційної культури, включаючи фольклор, народні звичаї, ремесла та інші аспекти місцевої культури.
Археологічні місця	Це місця та руїни стародавніх міст і цивілізацій, де туристи можуть доторкнутися до давньої історії та культури.
Природні резервати та парки	Туристи можуть досліджувати природну красу, екологію та етнографічні аспекти місцевої природи.
Культурні маршрути	Туристичні маршрути, спрямовані на вивчення окремих аспектів культури, таких як мистецтво, архітектура, кухня чи історія, можуть бути організовані в будь-якому регіоні.
Туристичні комплекси	Деякі туристичні комплекси включають культурні атракції, такі як тематичні парки, комплекси історичних будівель та культурні заходи.

Джерело: розроблено автором

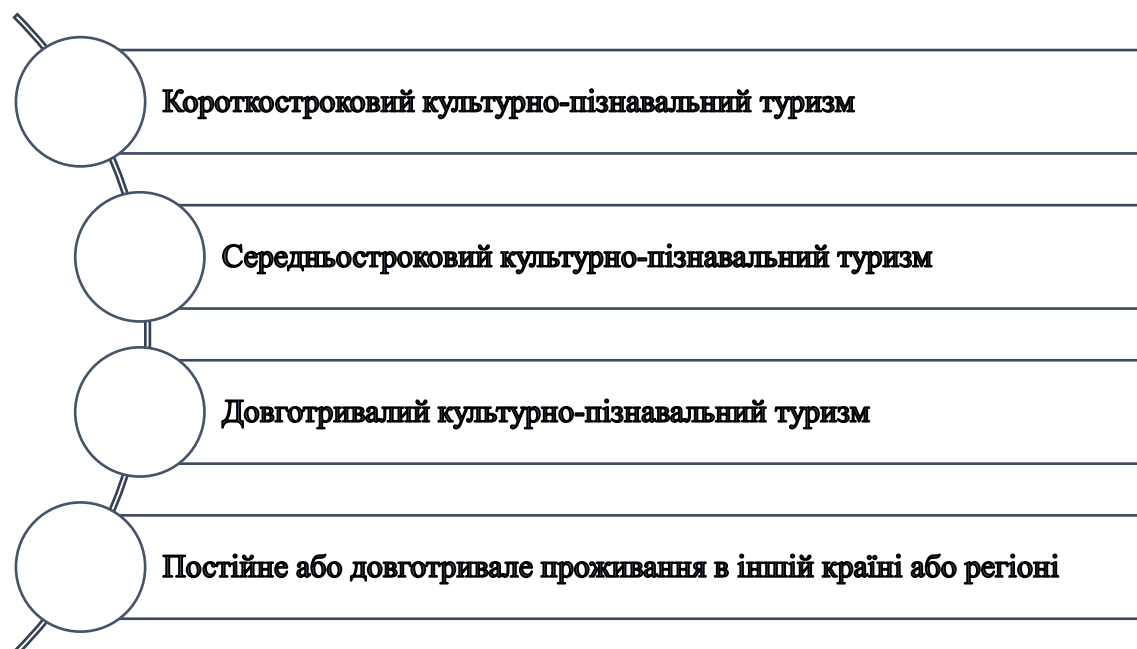

Рис. 1.4. Характеристика культурно-пізнавального туризму затривалістю подорожі

Джерело: розроблено автором

2. Середньостроковий культурно-пізнавальний туризм. Цей вид туризму передбачає поїздки тривалістю від кількох днів до кількох тижнів. Під час таких поїздок туристи мають можливість дізнатися про культуру та історію місця призначення і поспілкуватися з місцевим населенням. Відвідування культурних та історичних пам'яток можна поєднувати з місцевими гастрономічними враженнями, шопінгом на місцевих ринках тощо. Часто вони зупиняються у готелях або гостьових будинках.

3. Довготривалий культурно-пізнавальний туризм. Цей вид туризму передбачає поїздки тривалістю від кількох тижнів до кількох місяців або навіть років. Туристи можуть глибше зануритися в культуру та історію країни або регіону, який вони відвідують. Туристи можуть вивчати мову, набувати нових навичок, працювати або займатися волонтерством, щоб отримати глибший досвід місцевого життя. Можливі студентські програми обміну, довші канікули або навіть еміграція.

4. Постійне проживання або тривале перебування в іншій країні чи регіоні. Цей вид туризму передбачає еміграцію або тривале перебування в іншій країні чи регіоні, яке може тривати від кількох місяців до кількох років, а то й назавжди. Це не просто подорож, а еміграція або тривала відпустка, під час якої людина занурюється в місцеву культуру і глибоко розуміє її. Цей вид туризму дозволяє глибше і повніше пізнати місцеве життя, чи то через навчання, роботу, волонтерство, стажування або володіння власністю. Він також може включати занурення в місцеву культуру через участь у місцевих святкуваннях і традиційних заходах та щоденну взаємодію з місцевими жителями.

І четверта класифікація культурно-пізнавального туризму – за типом культурної діяльності:

- Мистецтво та архітектура. У цьому виді туризму туристи зосереджуються на вивченні та оцінюванні мистецтва та архітектури різних періодів і стилів. Вони можуть відвідувати музеї, галереї, художні виставки,

архітектурні пам'ятки та історичні будівлі, спілкуватися з місцевими художниками та архітекторами. Такі поїздки допомагають розширити культурні знання та розвинути естетичний смак.

- Кулінарія та гастрономія. Цей вид туризму зосереджений на вивченні кулінарних традицій, місцевої кухні та крос-культурних харчових звичок. Відвідувачі можуть відвідувати ресторани, кулінарні фестивалі, ринки, кулінарні майстер-класи та дегустації. Це дає можливість дізнатися про культуру країни через смак і збагатити свій гастрономічний досвід.

- Майстер-класи декоративно-прикладного мистецтва. Туристи, які обирають цей вид туризму, мають можливість познайомитися з традиційними ремеслами та мистецтвом різних регіонів. Вони можуть відвідати майстерні з ткацтва, кераміки, вишивки, металообробки тощо, поспостерігати за майстрами та відвідати майстер-класи. Це дозволяє туристам зануритися в місцеву культуру і отримати унікальний досвід.

- Музика і танці. У цьому виді туризму туристи знайомляться з музичними і танцювальними традиціями різних культур. Вони можуть відвідувати концерти, музичні фестивалі та танцювальні вистави, вивчати місцеві танці та інструменти і вчитися грати на них. Це дозволяє їм не тільки насолоджуватися музикою і танцями, а й зануритися в живу культурну спадщину.

Таким чином, наведений вище аналіз показує, що політичні, економічні, технологічні, культурні та соціальні фактори (внутрішні та зовнішні) сприяли розвитку туризму. Туризм активно розвивається в країнах з хорошою внутрішньою і зовнішньою політикою, стабільним економічним потенціалом, достатнім культурним рівнем і соціальною підтримкою серед громадян. Варто відзначити, що розвиток транспорту, доступний комфорт і розвиток інформаційно - комунікаційних засобів зробили значний позитивний вплив на розвиток міжнародних туристичних обмінів.

Сьогодні значний вплив на розвиток туризму має пізнавальна мотивація. Щороку понад 200 мільйонів людей здійснюють туристичну поїздку з метою вивчення культури інших країн.

Таким чином, культурно-пізнавальний туризм - явище з давньою історією, яке продовжує активно розвиватися і сьогодні. Численні визначення цього виду туризму свідчать про його важливість, а наукові дослідження присвячені його аспектам та впливу на суспільство. Культурно-пізнавальний туризм є однією з найрізноманітніших форм туризму, оскільки кожна країна та регіон має власну культурну спадщину та ресурси для її розвитку. Культурно-пізнавальний туризм можна класифікувати різними способами, деякі з яких схожі на класифікацію туризму як загального явища.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Світовий досвід розвитку закладів культурно-пізнавального туризму

Культурна спадщина є важливим ресурсом для розвитку індустрії туризму та підвищення конкуренто спроможності країни на міжнародному туристичному ринку, тому для України є актуальним вивчення світового досвіду розвитку культурно-освітніх туристичних закладів.

Культурно-пізнавальний туризм відіграє важливу роль у збереженні та поширенні історико-культурної спадщини, традицій і звичаїв різних народів. Це сприяє підвищенню рівня освіти та культурному розвитку суспільства, а також є важливим джерелом економічного зростання для багатьох країн світу [9].

Аналіз світового досвіду розвитку закладів культурно-пізнавального туризму дозволить виявити успішні практики та стратегії, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Вивчення міжнародного досвіду допоможе зрозуміти тенденції та виклики, з якими стикаються заклади культурно-пізнавального туризму в різних країнах, а також ознайомитися з інноваційними підходами до управління та розвитку цієї сфери [10, 11].

Класифікація закладів культурно-пізнавального туризму є досить різноманітною і може здійснюватися за кількома критеріями.

Заклади культурно-пізнавального туризму можна поділити на такі види:

- 1) музеї;
- 2) пам'ятки архітектури;
- 3) етнографічні комплекси;
- 4) археологічні об'єкти.

На рис. 2.1 показано характеристики закладів культурно-пізнавального туризму.

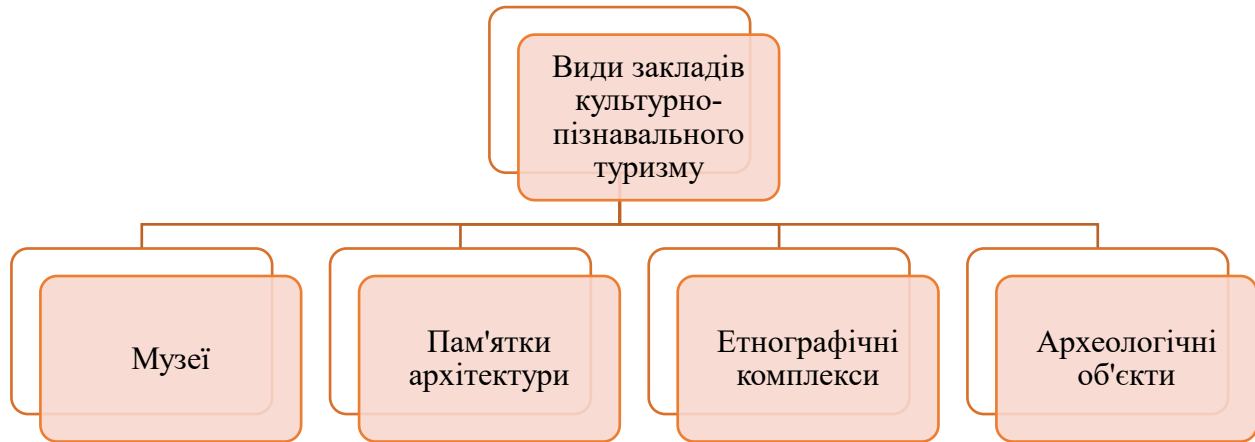

Рис. 2.1. Види закладів культурно-пізнавального туризму

Джерело: розроблено автором

Прикладом музею є один з найбільших і найвідоміших музеїв у світі, розташований у Луврі, Франція [12] (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Лувр, Франція

Джерело: [12]

Статуя Нікі Самофракійської, одна з найвідоміших стародавніх скульптур, присвячених богині перемоги на ім'я Ніка, є одним з видатних творів мистецтва.

Також варто згадати скульптурну групу "Амур і Психея" роботи Венеціанського скульптора Антоніо Канови, що відображає міфічного персонажа. Вони знамениті і зображують сцену з апулійської ("метаморфози або Золотий осел"), Елмін (жіночий портрет Леонардо да Вінчі, написаний близько 1489-1490 років) і Мона (ця картина є однією з найвідоміших у світі з часів епохи Відродження).

У Амстердамі знаходиться Національний музей Голландії, Рейксмузей, де представлено понад 8000 творів мистецтва у 80 залах. Ця величезна колекція розповідає історію 800-річного голландського мистецтва. Музей найбільш відомий своєю вражаючою колекцією картин великих майстрів Золотого віку Голландії, таких як "Нічний дозор" Рембрандта та "Молочниця" Вермеєра. [13] (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Рейксмузей, Голландія

Джерело: [13]

Один з прикладів архітектурних пам'яток - Статуя Христа-Спасителя в Ріо-де-Жанейро [14] (рис. 2.4). Вона має висоту 39,6 метра (розмах рук - 28 метрів) і вагу 1145 тонн. Статуя розташована на вершині гори Корковаду, що піднімається на 710 метрів у національному парку ліс Тіжука в межах міста. Побудована як символ християнства, вона стала також символом Ріо-де-Жанейро та Бразилії.

Рис. 2.4. Статуя Христа-Спасителя, Ріо-де-Жанейро

Джерело: [14]

Якщо ви подивитеся на карту Google, то зрозумієте, чому міст (червоний, а не Золотий) був названий Золотими воротами. Головною місцевою визначною пам'яткою є "Міст Золоті ворота", який з'єднує Тихий океан з затокою Сан-Франциско і з'єднує місто з округом Марін. Ця вражаюча будівля будувалася з 1933 по 1937 рік. На момент відкриття це був найбільший підвісний міст у світі [15] (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Міст «Золоті Ворота», Сан-Франциско

Джерело: [15]

Одним із прикладів етнографічних комплексів може бути Скансен "Біміш", Велика Британія. Всесвітньо відомий музей, який розповідає історію життя на Північному Сході Англії з 1820-х по 1950-ті роки. Розташований на 300 акрах мальовничої сільської місцевості графства Дарем, у восьми милях на південний захід від Ньюкасла-апон-Тайн, 12 кілометрів на північний захід міста Дарем [16] (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Скансен "Біміш", Велика Британія

Джерело: [16]

Скансен - перший у світі музей під відкритим небом. Він розташований на острові Юргорден в самому центрі Стокгольма. Музей являє собою унікальний етнографічний комплекс, де виставлені експонати на відкритому повітрі і зібрані зразки історичних будівель з усієї Швеції – житлові будинки майстерні: ковальські, фабрики, пекарні і т.д. Зараз тут налічується більше 150 будівель. У кожному будинку є путівник, який розповість вам, які саме інструменти

використовувалися. У музеї є зоопарк з коровами і дикими тваринами, що мешкають недалеко від Швеції. Вони містяться в природних умовах навколишнього середовища. Неподалік знаходиться біологічний музей, де ви можете відвідати акваріум. У Скансені часто проводяться народні гуляння - Різдво, День Прапора і Вальпургієваніч, яка є одним з традиційних свят [17] (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Скансен — етнографічний комплекс, Швеція

Джерело: [17]

Одним з прикладів археологічних об'єктів може бути Колізей, Рим. Це найбільший амфітеатр у Римі, що є справжнім символом Італії та одним із семи сучасних чудес світу. Його спорудження тривало 8 років, з 72 по 80 рік за наказом імператора династії Флавії, і мало на меті показати надзвичайну могутність імператорського роду. Римський імператор Веспасіан розпочав спорудження амфітеатру після перемоги в Юдеї, а завершив будівництво у 80-му році його син, імператор Тит (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Колізей, Рим

Джерело: [18]

Статуя Свободи - символ США та національний пам'ятник, пам'ятка всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (від 1984), м. Нью-Йорк, острів Свободи (США). Була подарована Францією і встановлена в 1886 році в Нью-Йорку. Для багатьох вона стала популярним туристичним об'єктом і витвором скульптурного мистецтва, а інші бачать - справжній символ свободи та щастя.

Висота статуї становить 93 метри, з яких висота скульптури становить 46 метрів, а решта - велика піднята конструкція. У лівій руці римська богиня Свободи тримає труну, а в правій - палаючий факел.

На меморіальній дошці є напис «JULY IV MDCCLXXVI» ("4 липня 1776 року"- день підписання Декларації незалежності Сполучених Штатів у 1776 році). 25 вікон в короні статуї символізують дорогоцінні камені землі, а промені-7океанів і континентів. Корона статуї височіє над Гаванню Нью-Йорка. На постаменті знаходиться музей, де можна ознайомитися з історією статуї [18] (рис.2.9).

Рис. 2.9. Статуя Свободи, США

Джерело: [18]

Розвиток закладів культурно-освітнього туризму в різних країнах визначається широким спектром факторів, включаючи: історичні, культурні, економічні, соціальні та інші аспекти.

Перший фактор, який ми розглянемо – це історичний фактор. Історичні фактори впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму, оскільки вони визначають унікальність та привабливість країни для подорожуючих. Країни з багатою історією та культурним надбанням, як Італія, Греція, Індія, привертають туристів своїми археологічними розкопками, старовинними пам'ятками, музеями та історичними фестивалями. Ці об'єкти не лише розкривають історію країни, але й створюють неповторну атмосферу, яка зацікавлює подорожуючих з усього світу, спонукаючи їх вивчати і поглиблювати свої знання про культуру і традиції відвідуваного місця.

Другий фактор – це культурний фактор. Культурні фактори є ключовими для розвитку культурно-пізнавального туризму, оскільки вони визначають унікальність та привабливість країни для подорожуючих. Унікальна культурна спадщина, мистецтво, архітектура, фольклор, кухня та традиції створюють неповторну атмосферу, яка привертає туристів. Країни з різноманітністю культурних подій та фестивалів, такі як Іспанія з Ла Томатіно, Індія з Дівалі або Італія з Карнавалом у Венеції, мають значний потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму. Крім того, існування музеїв, галерей, театрів та інших культурних закладів сприяє глибшому зануренню в культуру країни і задоволенню інтелектуальних та емоційних потреб туристів.

Третім фактором є економічний. Економічні фактори відіграють важливу роль у розвитку культурно-пізнавального туризму. Економічна стабільність країни, рівень доходів населення, інвестиції в туристичну інфраструктуру визначають доступність і якість туристичних послуг.

Розвинуті країни зазвичай мають більше можливостей для інвестицій у рекламні кампанії, розвиток туристичної інфраструктури та залучення міжнародних подій, що сприяють привабленню туристів. Надалі, економічний розвиток також впливає на покупну спроможність туристів, їхню готовність

витрачати кошти на культурні та пізнавальні досвіди, що робить культурно-пізнавальний туризм економічно вигідним для багатьох країн.

І четвертий останій фактор – це соціальний фактор. Соціальні фактори впливають на розвиток культурно-пізнавального туризму, оскільки стабільність, безпека та гостинність країни визначають комфорт і задоволення туристів. Країни з високим рівнем безпеки та сприятливою соціальною ситуацією зазвичай приваблюють більше туристів, оскільки вони відчуються комфортно та захищено. Крім того, культурна відкритість та толерантність відіграють важливу роль у залученні туристів з різних культурних та релігійних кіл, допомагаючи розширити потенціал культурного та освітнього туризму. Інклюзивність і доступність для різних соціальних груп також важливі, сприяючи розвитку культурно-пізнавального туризму як соціально відповідального виду туризму (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика розвитку закладів культурно-пізнавального туризму у різних країнах

Країна	Модель туризму	Особливості розвитку закладів культурно-пізнавального туризму
Франція	Масовий туризм	Розвинена мережа музеїв, історичних пам'яток, замків, соборів. Велика увага приділяється популяризації культурної спадщини.
Італія	Культурний туризм	Акцент на історичних пам'ятках, античних руїнах, музеях світового рівня. Розвинутий гастрономічний туризм.
Іспанія	Пляжний туризм	Поєднання пляжного відпочинку з екскурсіями до історичних міст, музеїв, храмів.
Греція	Культурний туризм	Багата історія, антична спадщина, мальовничі острови. Розвинутий археологічний туризм.
Єгипет	Пляжний туризм, екскурсійний туризм	Піраміди, храми, гробниці фараонів. Червоне море з його кораловими рифами.
Китай	Культурний туризм	Велика Китайська стіна, Заборонене місто, теракотова армія. Розвинутий екотуризм.
Японія	Культурний туризм	Унікальна культура, храми, сади, традиційні ремесла. Розвинутий високотехнологічний туризм.

Джерело: розроблено автором

2.2. Сучасний стан розвитку закладів культурно-пізнавального туризму в Україні

Україна - країна, яка приваблює туристів своєю багатою історією, унікальною культурою та численними пам'ятками. Розташована у Східній Європі, країна є справжньою скарбницею для любителів історії та культури. Історична спадщина України сягає часів Киванської Русі (9-13 століття), коли країна була сильною середньовічною європейською державою. Столиця України, Київ, зберігає цінні пам'ятки цього періоду, включаючи Софійський собор і Києво-Печерське абатство, які внесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [19].

Інші міста також можуть похвалитися багатою історичною та культурною спадщиною. Львів відомий своїм добре збереженим історичним центром, який також є об'єктом Світової спадщини ЮНЕСКО [19].

Одеса, з іншого боку, приваблює туристів своєю архітектурою, зокрема легендарними сходами Приморського узвозу та Оперним театром.

Українська культура є унікальною та різноманітною, з багатими традиційними ремеслами (вишивка, писанкарство) [20] та жанрами музики і танцю, що виконуються на численних фестивалях.

Для любителів активного відпочинку Карпатські гори ідеально підходять для піших прогулянок і катання на лижах. На півдні країни також є прекрасні пляжі на Чорному та Азовському морях. Україна пропонує туристам широке розмаїття культурних та освітніх туристичних об'єктів, від історичних пам'яток до природи.

В Україні налічується понад 170 тисяч культурних та історичних пам'яток, 65 культурних-історико заповідників, у тому числі 8 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

Особливу цінність представляє Софійський собор в Києві, один з найбільших християнських соборів Європи, Царські ворота і Оранта. Мозаїка "Богоматір

Оранта" є негласним символом Києва і втілює в собі багатовікову мудрість (рис. 2.10).

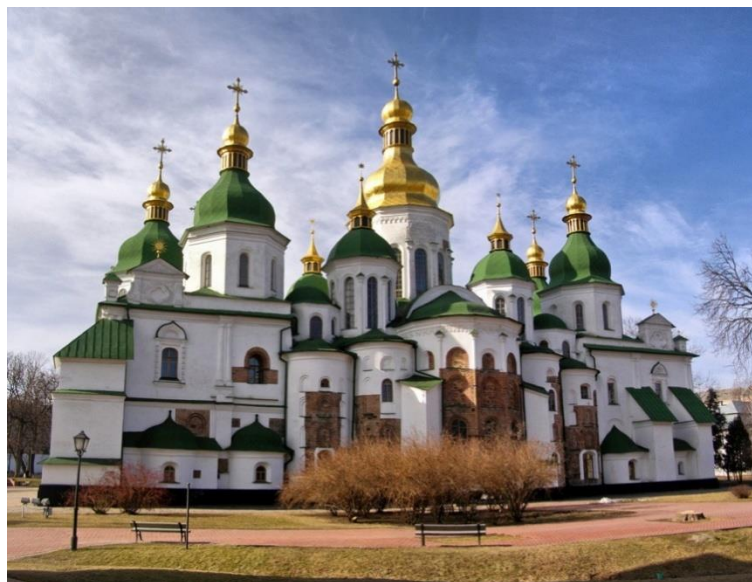

Рис. 2.10. Собор Святої Софії, Київ

Джерело: [38]

Києво-Печерська лавра. Це духовний центр киян і туристів, який приваблює великі натовпи людей на Великдень і Різдво. (рис. 2.11).

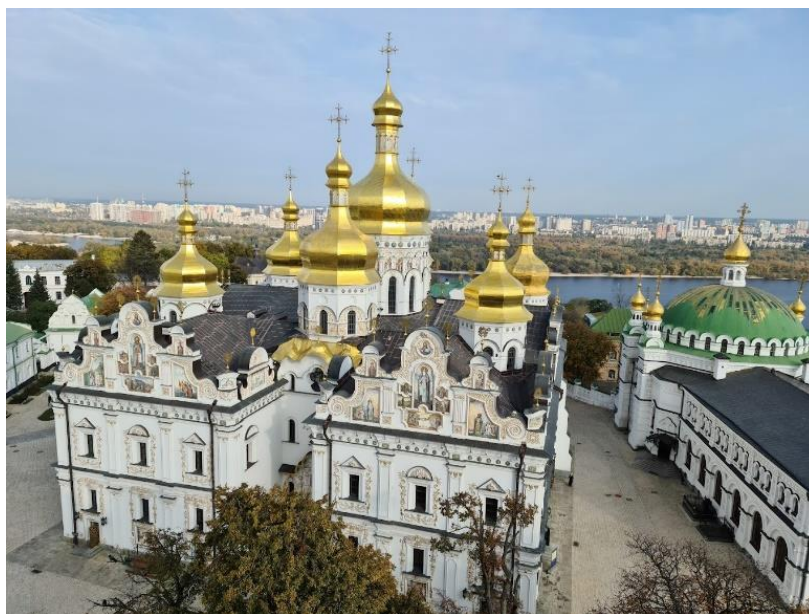

Рис. 2.11. Києво-Печерська лавра, Київ

Джерело: [39]

На території Києво-Печерської лаври, окрім собору Успіння Пресвятої Богородиці, є кілька цікавих міні-церков

Букові праліси Карпатських гір. Секрет цілісності лісів Карпатських гір полягає в тому, що вони розташовані на безпечній відстані від людини, тобто відносно далеко (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Букові праліси, Карпати

Джерело: [40]

Резиденція митрополита Буковини і Далмації (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Резиденція митрополита Буковини і Далмації, Чернівці

Джерело: [41]

Історичний комплекс будівель, розташований в місті Чернівці на Заході України. Особняк був побудований в 1864 році і є видатним зразком австрійської імперської архітектури. Він складається з декількох будівель, включаючи Палац Метрополітен, Зал Капітолію і собор Святого Іоанна Богослова. Була внесена до списку ЮНЕСКО не випадково, а через вишуканий архітектурний стиль і культурне значення місця

Херсонес Таврійський -Давньогрецьке місто, розташоване на південно-західному узбережжі Криму, засноване в 5 столітті до нашої ери. Він внесений до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як одна з найважливіших археологічних знахідок в Україні (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Херсонес Таврійський, Крим

Джерело: [42]

Церква Святого Георгія в Долоховичах. Георгіївська церква - православна церква, пам'ятка історії та архітектури в Долоховичах, яка була внесена до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 2013 році як частина Дерев'яних церков польських та українських Карпат (рис. 2.15).

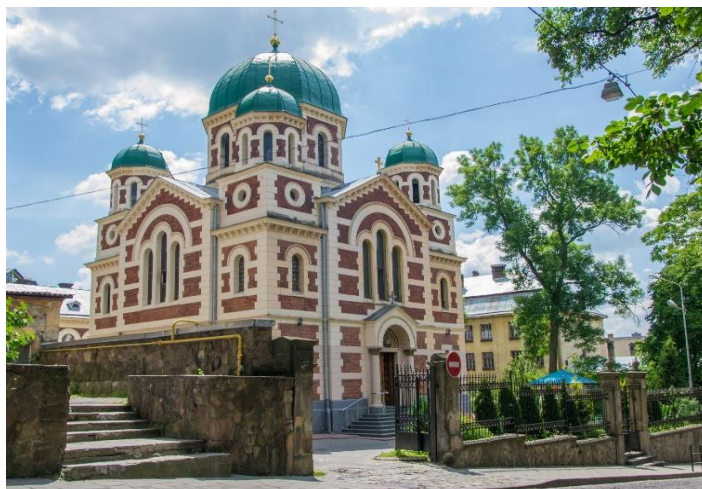

Рис. 2.15. Церква Святого Георгія в Долоховичах, Львів

Джерело: [43]

Церква Святого Духа – православна дерев'яна церква вмісті Рогатині (Івано – Франківська область), побудована в 1502 році. Це найстаріша збережена дерев'яна церква в Івано – Франківській області (рис. 2.16).

Рис. 2.16. Церква Святого Духа, Івано-Франківської області

Джерело: [44]

Церква Вознесіння Господнього (Струківська) розташована в селі Ясіня Раківського району Закарпатської області (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Вознесіння Господнього, Закарпатська область

Джерело: [45]

Однак, не лише об'єкти зі списку ЮНЕСКО є привабливими для розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні, але й багато інших видатних історичних, архітектурних та культурних пам'яток.

Занурення у світ туристичних маршрутів України відкриває дивовижність країни, яка вражає своєю різноманітністю та багатством. Хіба не цікаво було б зануритися в історію та культуру Львова і помилуватися витонченістю старовинних будівель на площі Ринок? А може, відчувти дотик природи в обіймах Карпатських гір, де кожен камінь розповідає свою історію? В Одесі можна відчувти морський бриз і спостерігати за хвилями Чорного моря.

Якщо говорити про туристичні маршрути України то серед них можна виділити:

1) Львівські маршрути "Старе місто і культурна перлина"

Місто з багатою історією та неперевершеною архітектурною спадщиною, Львів пропонує туристам незабутні враження. Починаючи з історичного центру міста, включаючи площу Ринок з Ратушею та Арсеналом, відвідувачі можуть насолодитися вуличними виставами, кав'ярнями та ресторанами. Маршрут також включає відвідування Львівського оперного театру, Личаківського цвинтаря та кав'ярень, де подають найкращу каву в місті.

2) Маршрут Карпатами "Зелені вершини та культурні скарби"

Карпати - це природний регіон, який запрошує відкрити для себе активний відпочинок та унікальні культурні пам'ятки. Маршрут проходить через Національний природний парк "Синевир", Яремче з його водоспадами, річками та старовинними церквами, а також Івано-Франківськ з його музеями та ринками народного мистецтва.

3) Одеський маршрут "Морський бриз та архітектурний колорит"

Розташована на березі Чорного моря, Одеса славиться своїми пляжами, історичними пам'ятками та культурними подіями. Маршрут включає Одеський оперний театр, вулицю Дерибасівську з її кафе та магазинами, а також приморський бульвар, де можна відпочити та насолодитися морськими краєвидами.

Культурно-пізнавальний туризм стає дедалі популярнішим завдяки інноваційним проєктам та ініціативам, спрямованим на збагачення та покращення туристичного досвіду. Однією з таких ініціатив є впровадження віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR) в культурних музеях і пам'ятках. Це дозволяє туристам відчувати себе частиною історії та культури, оскільки історичні події та віртуальні тури розгортаються перед їхніми очима. Крім того, деякі місцеві органи влади та туристичні організації розробили мобільні додатки з аудіогідами та інтерактивними картами, щоб допомогти туристам краще зрозуміти та оцінити культурні пам'ятки. Існують також ініціативи з організації культурних фестивалів та заходів, які пропонують унікальні мистецькі вистави, майстер-класи та інші заходи, що допомагають туристам ближче познайомитися з місцевими традиціями та культурою. Усі ці ініціативи спрямовані на створення незабутніх і пізнавальних туристичних вражень, які розширюють кругозір мандрівників і сприяють збереженню та популяризації культурної спадщини.

Україна має величезний потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму завдяки своїй багатій історико-культурній спадщині [21]. Проте, на шляху

реалізації цього потенціалу існує низка викликів та перешкод, які потребують комплексного вирішення. До тих самих викликів, з якими стикається розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні:

1. Воєнний конфлікт на Донбасі негативно впливає на імідж країни як безпечної туристичної дестинації та обмежує доступ до деяких регіонів з багатою культурною спадщиною [22].

2. Застаріла інфраструктура. Багато історичних пам'яток, музеїв, готелів та доріг перебувають у незадовільному стані та потребують реконструкції [23].

3. Бюрократичні бар'єри створюють перешкоди для ведення туристичного бізнесу, залучення інвестицій та розвитку галузі [24].

4. Недостатнє просування України як культурно-туристичної дестинації на міжнародних ринках [25].

Для подолання цих викликів вживаються такі заходи як:

1. Реконструкція та розбудова інфраструктури. Здійснюються роботи з відновлення пам'яток, реставрації музеїв, ремонту доріг, модернізації готелів. Залучаються інвестиції [26].

2. Спрощення бюрократичних процедур та боротьба з корупцією для створення сприятливого бізнес-середовища [27].

3. Розробка ефективної маркетингової стратегії, просування культурних атракцій на міжнародних виставках, у ЗМІ та соцмережах.

4. Підвищення кваліфікації гідів, екскурсоводів через тренінги та навчальні програми.

5. Створення нових туристичних маршрутів, фестивалів, культурних подій для залучення різних цільових аудиторій.

6. Міжнародна співпраця з ЮНЕСКО, ЄС для отримання фінансової та експертної допомоги.

7. Залучення місцевих громад до збереження спадщини та популяризації культури.

2.3 Природні, економічні та історико-культурні передумови для розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні

Україна, що розташована на перетині шляхів і впливів східноєвропейських та східно-азійських культур, має надзвичайно багату та різноманітну історію, культуру та природне середовище. Ця країна привертає увагу туристів з усього світу як потужний потенційний центр культурно-пізнавального туризму. Завдяки своєму унікальному поєднанню природних, економічних, культурних та історичних передумов, Україна стоїть перед великими можливостями для розвитку цього виду туризму.

Перше що ми розглянемо – це природні передумови для розвитку культурно-пізнавального туризму, наша Україна відрізняється багатством та різноманітністю природних ландшафтів, що створює великий потенціал для розвитку туризму. Існують два типи природних ландшафтів - рівнинні та гірські. Характер гірських ландшафтів визначається географічним розташуванням гір та їх абсолютною висотою. Рівнинні ландшафти складаються з різних одиниць: зональних (пояс, зона, підзона) та азоніальних (країна, край, область, район). На території рівнинної України можна виділити чотири ландшафтні зони, формування яких обумовлене переважно балансом тепла й вологості та літогенною основою (шаром гірських порід): мішаних лісів, широколистяних лісів, лісостепу та степу.

Ці зони відрізняються за типами ландшафтів та поділяються на країни згідно з геолого-геоморфологічною будовою та кліматичними особливостями (збільшенням континентальності на східному й південно-східному напрямках).

Україна розділена на регіони, кожен з яких має свою власну ландшафтну структуру. Найнижчими регіональними одиницями є фізико-географічні райони, які відрізняються інтенсивністю різних ландшафтів і природних процесів (табл. 2.2).

Рівнинний ландшафт цієї частини України дуже різноманітний, навіть якщо більшість його території розташована в помірних кліматичних зонах.

Карпатські гори України складаються з середньовисоких гір, Передкарпатського нагір'я та Закарпатської рівнини. Вони охоплюють передгірні і різноманітні гірські ландшафти: пологосхилловий низькогірний, низькогірний крутосхилловий, крутосхилловий середньогірний, полонинський середньогірний, заплавно-нижньотерасовий, середньотерасовий, високотерасовий, давньольодовиковий високогірний та горбисто-пасмовий передгірний.

Таблиця 2.2

Ландшафтне різноманіття рівнинної території України

Фізико-географічні країни	Клас ландшафтів	Природні зони	Одиниці				
			Ландшафтні		Фізико-географічні		
			Типи	Види	Краї	Області	Райони
Східноєвропейська рівнина (південно-західна частина країни)	Рівнинні	Мішані ліси	1	23	1	6	43
		Широколисті ліси	1	12	1	5	29
		Лісостеп	1	29	3	14	58
		Степ	1	58	7	2	99

Джерело: [28]

Ландшафт Карпатських гір України складається з середньовисотних гір, Передкарпатського нагір'я та Закарпатської низовини. Вони включають в себе безліч гірських і горбистих ландшафтів, таких як заплави річок-низькотеррасові, середньотеррасові, високотеррасові, горбисті хмарні горбисті місцевості, плоскі дугоподібні невисокі гори, крутосхилі невисокі гори, крутосхилі середньогірні, полонинські середньогірні, високі гори древніх льодовиків.

У районі між гірськими хребтами поширений рифтовий ландшафт з заростями листяних рослин і чагарників. На південних схилах переважають ліси з дуба, бука і сосни. Наберегах Південного Середземномор'я ростуть ліси з фісташками і дубом, сосново-ялинові ліси і чагарники з елементами савани (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ландшафтне різномаяття гірської території України

Фізико-географічні країни	Класи ландшафтів	Гірські краї	Одиниці				
			Ландшафтні		Фізико-географічні		
			Типи	Види	Краї	Області	Райони
Карпатська гірська країна (частина)	Гірські	Українські Карпати	1	24	1	7	35
Кавказько-Кримська гірська країна (частина)		Кримські гори	1	11	1	3	14

Джерело: [28]

Україна також має значну кількість національних парків, природних заповідників та біосферних резерватів, які є цінними об'єктами для екологічного туризму та природничих екскурсій.

Нерідко люди плутають значення національного парку і заповідника, що часто спричиняє непорозуміння при плануванні подорожі. У заповідниках зазвичай проводиться лише наукова діяльність й вивчення унікальних природних ресурсів. Ці території повністю закриті для туристів та людської діяльності під державним захистом. Національні парки, натомість, розраховані на відвідування

туристами, де можна насолодитись відпочинком чи поставити намет, тоді як у заповідниках такої можливості немає.

Озера Шацького національного природного парку вважаються однією з його основних визначних пам'яток. Вони утворені мережею взаємопов'язаних озер та каналів. Також у межах цього парку розташоване найбільше озеро в Україні - Світязь. За легендою, у давні часи усе Полісся було найбільшим морем, де жили кити. А коли море висохло, один з китів перетворився на острів на чудовому озері Світязь (рис. 2.18).

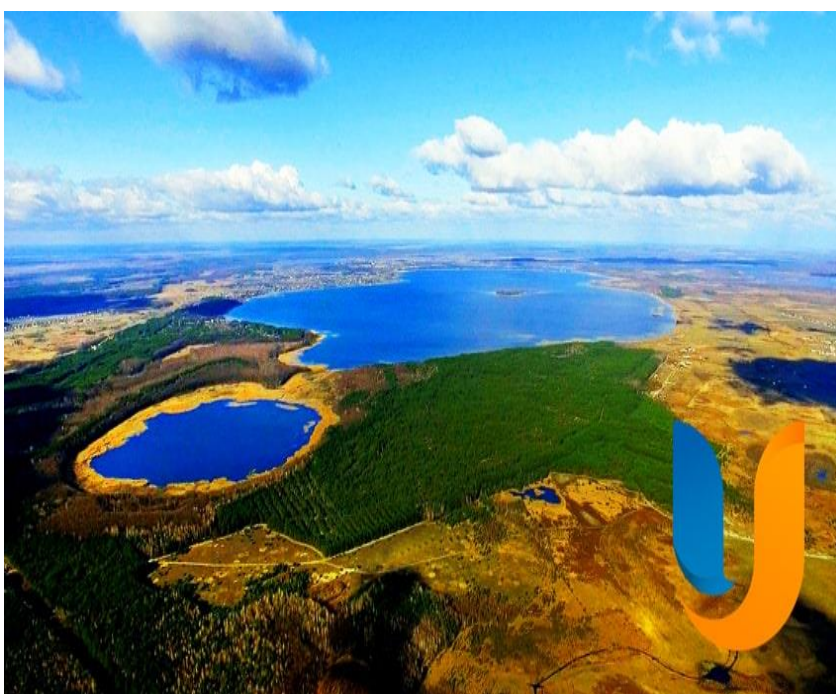

Рис. 2.18. Шацький національний природний парк

Джерело: [46]

На території парку Синевир, реабілітаційного центру для бурих ведмедів, реалізується дуже важливий проект. Також романтично звучить легенда про походження озера Синевир. За її словами, озеро виникло в тому місці, де дочка графа Сінь оплакувала смерть свого коханого Віра, простого пастуха, який був убитий за наказом її сім'ї. Ця легенда свідчить, що всі пари, які зустрінуться на берегах озера, будуть разом довго і щасливо (рис. 2.19).

Рис. 2.19. Національний природний парк Синевир

Джерело: [47]

У 2008 році Подільські товтри були включені до списку семи природних чудес України, і вони є унікальними та єдиними у світі. Аналоги товтрів можна знайти тільки в США і Великобританії. З 2017 року вони також входять до світової спадщини ЮНЕСКО (рис. 2.20).

Рис. 2.20. Національний природний парк Подільські товтри

Джерело: [48]

Природний парк Нижньодністровський є основним місцем для зимівлі та гніздування птахів, бо тут можна знайти 254 види птахів, з яких 58 занесені до Червоної книги України, а ще 11 - до Червоної книги Міжнародного союзу охорони природи. Також тут можна зустріти понад 700 видів вищих рослин, 28 з яких є рідкісними видами, занесеними до Червоної книги (рис. 2.21).

Рис. 2.21. Нижньодністровський національний природний парк
Джерело: [49]

У 18 столітті тут розташовувалася адміністративна частина Запорізької січі. У 2008 році Бузький гард був включений до списку семи чудес України завдяки своєму унікальному ландшафту, який асоціюється з відомими американськими каньйонами. Це лише збільшило популярність парку серед мандрівників. В місцевій флорі та фауні зареєстровано 79 видів, до числа занесених до Червоної книги відносяться 21 вид, занесений до Європейського Червоного списку і 14 видів, занесених до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи та 185 видів, занесених до Червоної книги Бернської конвенції (рис. 2.22).

Рис. 2.22. Національний природний парк Бузький гард

Джерело: [50]

Під час планування маршруту подорожі важливо передбачити, чи пролягає він через природно-заповідні території, такі як заповідники, заповідні урочища, національні парки та пам'ятки природи, і також ознайомитися з обмеженнями їх відвідування. В кожному національному парку діють певні правила, що можуть відрізнятися залежно від конкретного парку та його правил і регуляцій.

Слід пам'ятати, що тільки "транзитом", за умови дотримання всіх встановлених правил поведінки, природний заповідник, що переміщається по охоронюваних територіях строго за запропонованим маршрутом, є природною лабораторією наукової установи. Вони не є об'єктом масового туризму.

Це заборонено на території охоронюваних територій:

- ліквідація вогнищ, організація зон відпочинку, стоянка транспортних засобів, проїзд і пасаж людей, вигули домашніх тварин, рух автотранспорту, крім доріг загального користування, лісозаготівлі, транспортування літаків і вертольотів менше ніж на висоті 2 тисячі метрів над рівнем моря;

- використання лісів, а також заготівля кормів з трав, лікарських та інших рослин, збір квітів і насіння, випас худоби, полювання і знищення диких тварин, порушення умов їх проживання, руйнування природних екосистем;
- на додаток до матеріалів, необхідних для наукових досліджень, також можуть знадобитися матеріали для полювання, риболовлі, збору предметів колекціонування та інші матеріали.

На території заповідної зони дозволяється:

- Наукові дослідження: дослідження флори, фауни, екосистем, клімату та інших аспектів природи в межах заповідної зони.
- Екологічний туризм: проведення екскурсій та пішохідних маршрутів під супроводом кваліфікованих гідів з метою популяризації та освіти про природні цінності.
- Екологічна освіта: організація навчальних заходів, лекцій, майстер-класів та інших форм освітньої роботи щодо екології та збереження природи.
- Відновлення екосистем: проведення заходів з відновлення та охорони природних екосистем, включаючи відновлення лісів, боліт, мокрот та інших типів природних середовищ.
- Спостереження за дикою природою: можливість спостереження за дикими тваринами в їхньому природному середовищі з метою дослідження та освіти.

Регіональний ландшафт різні типи заповідних територій, такі як парки, заповідники та природні пам'ятки, зазвичай відкриті для відвідувачів.

Однак відвідування природних заповідників (районів, де діють обмеження або заборони на певні види господарської діяльності) і пам'яток природи часто вимагає попереднього узгодження маршрутів з екологічними групами і може бути

обмежене певними періодами (наприклад, періодами високого ризику нересту риби, вилуплення пташенят або пожежі).

Період тиші встановлюється на охоронюваних територіях щорічно з 15.05 по 16.05 або з 16.06 по 30.06. Відвідування лісу заборонено, так як це період активного розмноження птахів і тварин.

Варто пам'ятати, що подорожуючи, ми є гостями у своєї вірної подруги - Природи. Тому важливо уникати будь-яких дій, що можуть бути неприйнятними для господаря.

Повертаючись додому, насолодившись красою природи, важливо залишити місце таким, яким ми його знайшли, або навіть трохи кращим.

Закон України "Про природно-заповідний фонд України" від 16 червня 1992 року визначає важливі правила для природоохоронних об'єктів і територій. Порушення цих правил може призвести до юридичної (дисциплінарної, адміністративної, цивільної або кримінальної) відповідальності для туристів.

Економічні передумови. Для розвитку культурно-пізнавального туризму крім туристичних ресурсів необхідні умови, а саме: підприємства готельної та ресторанної сфери, транспортна інфраструктура. Прикладом може бути Наша перлина біла моря –Одеса.

Ті, хто вирушають до Одеси, будуть приємно здивовані великою різноманітністю готелів у цьому місті. Знайти в Одесі готелі різних категорій не складе труднощів.

Нові інвестиції в одеський готельний сектор продовжують надходити. Кількість нових готельних проєктів, пов'язаних із планом розвитку туризму в Україні, вражає. Країна доводить, що туризм - важлива галузь економіки.

Експерти відзначають, що навіть у непростий 2020 рік в Одесі згідно з документами було схвалено низку нових готельних проєктів. При цьому зазначається, що багато інвестицій не є частиною програми розвитку туризму в

місті, а йдуть на випередження. Ті, хто управляє готелями в Одесі, застерігають, що незаплановані інвестиції у нові готелі можуть порушити баланс попиту та пропозиції, призвести до надлишку готельних номерів і, як наслідок, зниження цін. Тому деякі готельєри виступають проти хаотичної забудови без врахування реальних потреб туристичного ринку міста та структури його розвитку.

Одеський готельний бізнес привертає увагу як вітчизняних, так і іноземних мереж та брендів. Тури до Одеси популярні серед туристів, у тому числі європейців, і прихід європейських інвестицій є позитивним явищем. Україна відкрита до таких інвестицій, а Одеса - стародавнє місто з багатою історією та архітектурою, що цікавить і Європу.

Кількість готелів, сертифікованих Міністерством культури та туризму в Одесі, подвоїлася за 10 років, збільшившись з 48 у 2010 році до 92 у 2021 році. Частина нових готелів - європейські бренди, які розширюють свою присутність у місті [29].

За даними статистичного управління Одеської міської ради, з 2010 по 2019 роки кількість приватних готелів в Одесі зросла з 12 до 18, кількість бутик-готелів з 3 до 6, кількість чотиризіркових готелів з 22 до 31, а тризіркових - з 15 до 24.

Кількість п'ятизіркових готелів досягла 9 у 2021 році порівняно з 5 у 2010 році. Кількість двозіркових готелів за цей період скоротилася з 18 до 12. Готелі однієї зірки також зменшилися в кількості.

За вказаний період кількість номерів у готелях на приморських районах Одеси зросла з 1925 до 3861, а кількість номерів у центральних районах збільшилася з 2475 до 4327.

6 нових готелів, будівництво яких наразі завершується в Одесі, планується відкрити цього року, що збагатить туристичну пропозицію міста.

Готелі середнього та вищого середнього сегментів займають значну частку на одеському ринку розміщення.

За даними Асоціації готельєрів Одеської області, в регіоні працюють понад 20 національних та міжнародних готельних мереж. Місцеві готельні ланцюжки становлять більшість від загальної кількості брендів. Розглянемо ТОП-найкращих готелів Одеси, виділимо найпопулярніші серед гостей [29].

П'ятизіркові готелі в Одесі пропонують найвищий рівень комфорту та розкоші для вибагливих туристів. Знайти в Одесі такі готелі нескладно. Рейтинг було створено на основі оцінок та відгуків гостей, які вже побували у цих готелях (рис. 2.23)

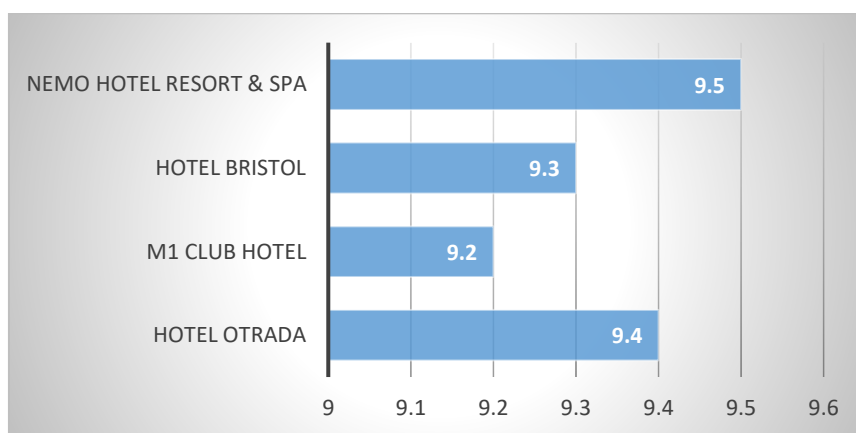

Рис. 2.23. Рейтинг найкращих готелів «Одеса 5*»

Джерело: розроблено автором

Одеса також може запропонувати туристам чотиризіркові готелі з високим рівнем сервісу та комфорту (рис. 2.24).

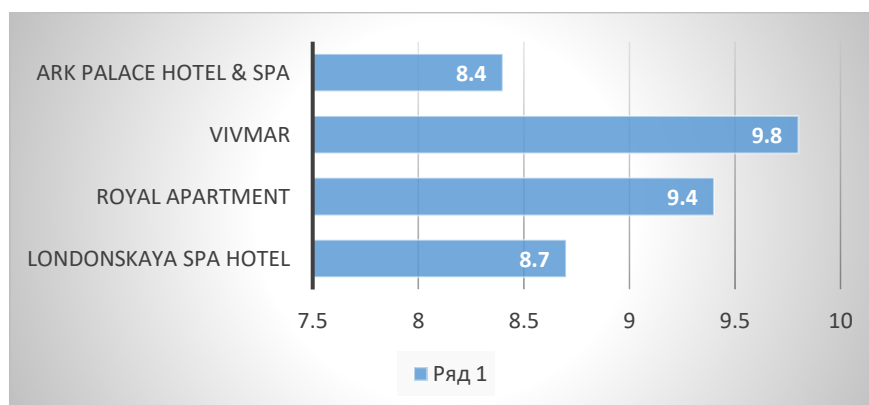

Рис. 2.24. Рейтинг найкращих готелів «Одеса 4*»

Джерело: розроблено автором

Для бюджетних туристів і для тих, хто більшу частину часу проводить поза стінами готелю, працюють тризіркові готелі (рис. 2.25).

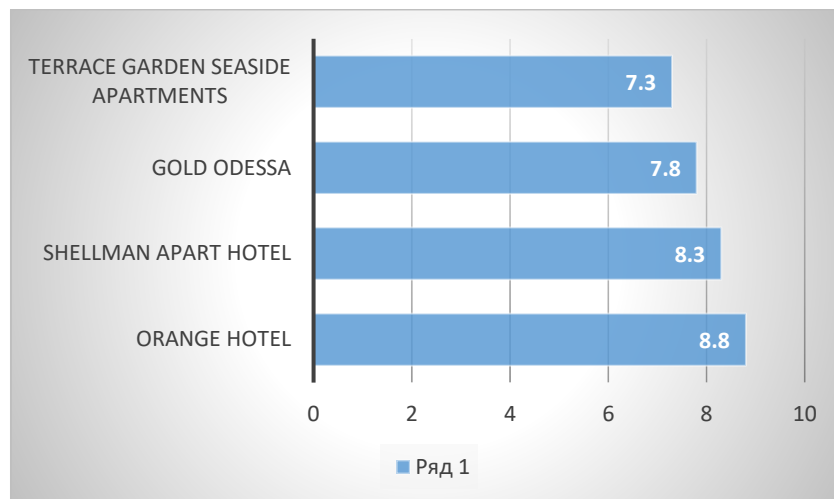

Рис. 2.25. Рейтинг найкращих готелів «Одеса 3*»

Джерело: розроблено автором

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що сфера готельного та ресторанного бізнесу в Одесі активно розвивається, сприяючи розвитку різних видів туризму в регіоні.

Не менш важливою для розвитку туризму в Одесі є ресторанна сфера. Сьогодні одеські ресторани пропонують різноманітні кухні - від традиційної української до міжнародних гастрономічних трендів. У місті величезна кількість закладів, які пропонують відвідувачам найрізноманітніші страви.

Одеса може похвалитися близько 2000 закладів ресторанного господарства: ресторанами, кафе, барами, кондитерськими та вегетаріанськими закусочними. Тут широко представлена українська кухня, а також страви народів світу. Дорогі заклади вирізняються чудовими видами на море, авторськими меню та вишуканим дизайном інтер'єрів. Більш бюджетні місця, хоч і не такі стильні, але затишні, з щедрими порціями і смачною їжею.

Послуги ресторанного бізнесу в Одесі мають велике значення, адже спостерігається стійке зростання цього ринку. Більшість ресторанів зосереджено в самому місті.

Важливою складовою туристичної індустрії є транспорт, який відіграє помітну роль у соціально-економічному розвитку міста та регіону.

Громадський транспорт в Одесі дуже добре розвинений. Місто пропонує широкий вибір транспорту - трамваї, тролейбуси, маршрутки, автобуси, таксі. Міський транспорт сучасний і комфортний, хоча через значний трафік іноді виникають затори.

Найзручнішими для туристів є трамваї, тролейбуси та міська електричка, що з'єднує центр з припортовими районами. Автобуси часто переповнені, тому не завжди зручні для подорожуючих.

Окрему згадку заслуговують знамениті одеські "маршрутки" - мікроавтобуси, які активно курсують містом і підбирають пасажирів на зупинках.

В Одесі діє єдина система оплати проїзду - картка "Жетон". Це зручний варіант для туристів, адже однією карткою можна оплачувати проїзд для всієї групи.

Основне населення Одеси - етнічні українці. Місто є одним з найбільших в Україні та на 2020 рік мало близько 1 млн мешканців. Одеса вважається одним з найстаріших міст України та відіграє важливу роль в економіці та культурі країни.

Підсумовуючи, можна сказати, що в Одесі:

- є необхідна туристична інфраструктура;
- щорічно зростає кількість готелів та ресторанів;
- розвинена транспортна система різних видів транспорту.

Історико-культурні передумови. У зв'язку з системною кризою в Україні розвиток туризму стає все більш проблематичним. Для ефективного та якісного розвитку туристичної сфери важливо враховувати історико-культурні передумови. Ці умови є важливими для індустрії подорожей, оскільки вони є статичними та

мають постійне значення з плином часу, на відміну від динамічних факторів, таких як демографічні чи економічні [30]. Саме це надає їм виняткову важливість наряд з природними чинниками для стабільного розвитку туризму.

Історико-культурні умови території як історично сформованого культурного ландшафту визначають історико-культурні ресурси-об'єкти або явища, які можуть задовольнити потреби людини в процесі туристичної діяльності. Ці ресурси включають архітектурні пам'ятники (священні споруди, замки, палаци, оборонні споруди і т.д.). Історичні пам'ятки (монументи, кладовища), окремі твори мистецтва, музеї, виставки [31].

Історичні та культурні ресурси, організація освітнього туризму, вплив на здоров'я людини та внесок у психологічне оздоровлення, патріотичне та національне виховання, екологічне просвітництво, а також реалізація освітніх функцій держави. Місце зосередження історичних та культурних ресурсів, місце утвердження регіону, формування туризму, потік туристів, вплив напрямку туризму та надання туристичних послуг. [32].

Багата і різноманітна історико-культурна спадщина є основою для формування системи різноманітних туристичних маршрутів, що дозволяють туристам повною мірою ознайомитися з певними аспектами матеріальної і культурного духу країни.

Українська держава пройшла складний та тривалий шлях до свого становлення і визнання. Її історія наповнена воєнами, перемогами, поразками, величчю та славою. Кожен період залишив свою важливу історико-культурну спадщину, яка сьогодні є туристичними ресурсами. Ці ресурси можуть бути використані для розвитку української туристичної індустрії, туристичного бізнесу та міжнародного іміджу країни. Таким чином, пам'ятки архітектури, містобудування, твори мистецтва, іконопис та книгодрукування є свідченням про найважливіші етапи історичного розвитку держави [33].

В Україні можна знайти історичні пам'ятки, які пов'язані з поселенням стародавніх греків у Причорномор'ї. Серед них руїни Пантікапея та Херсонесу в Криму, а також Ольвія в Миколаївській області.

У IX столітті виникла російська монархія, центром якої є Київ, який досі є одним з частих нападів іноземних загарбників на туристичні центри Європи на українські землі призвели до будівництва безлічі замків і укріплень, що мають важливе значення в Європі. До найцінніших належать замки в Ужгороді (XI–XVI ст.), Кременці, Луцьку, Острозі (XIII–XIV ст.) на Волині та Поділлі та інші.

Розвиток Галицько-Волинського князівства, а пізніше Великого князівства Литовського відіграв важливу роль у становленні Львова як центру економіки та культури. Приєднання частини українських земель до Речі Посполитої спричинило появу унікальних історико-культурних об'єктів, які сьогодні привертають увагу туристів. Епоха козацтва багата на витвори мистецтва свого часу [33].

В Україні знаходиться багато унікальних історичних пам'яток, серед них Софійський собор, Києво-Печерська лавра та історичний центр Львова, який включений до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Крім того, Україна має ще два об'єкти з міжнародним статусом – Геодезична дуга Струве та букові ліси в Карпатах.

Державою в Україні охороняється понад 70 тисяч пам'яток культури та історії, серед них понад 12 тисяч особливо цінних з точки зору туризму, вони є грандіозними творами мистецтва [34].

В Україні архітектурні пам'ятки розташовані нерівномірно, з великою концентрацією на Заході та у Київській, Вінницькій, Хмельницькій, Сумській, Чернігівській областях та Криму.

Більшість пам'яток (близько 2500) розташовані в місті Львові та Львівській області. Архітектурні ансамблі є особливо цінними, такі як площа Ринок (XV–XIX ст.), Вірменської (XIV–XIX ст.) та Руської вулиць, вони внесені до списку світової

спадщини ЮНЕСКО. Велику мистецьку цінність мають також Успенська церква (XVI–XVII ст.), Свято-Успенський (XVII ст.) та Вірменський (XIV–XVIII ст.) собори, а також Домініканський костел (XVIII ст.).

Друге місце за кількістю пам'яток належить Києву (понад 1500). Це споруди часів Київської Русі – Софійський собор (1037 р.), Золоті ворота (1037 р.), Києво-Печерська Лавра (XI ст.), Видубицький монастир (XI ст.), [35].

Третє місце за історико-культурним значенням має Кам'янець-Подільський. Де особливе значення має Стара фортеця (XI–XVIII ст.), костели, церкви, житлові будівлі.

Складовою історико-культурних ресурсів є події та місця, пов'язані з визначними художниками, письменниками та політичними діячами, як А. Міцкевич, Оноре де Бальзак, Т. Костюшко, Ф. Растреллі. Деякі з них мають європейське та світове значення [32].

Таким чином, Україна пропонує понад 170 тисяч пам'яток історії та культури, 8 об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також інноваційні проекти культурно-пізнавального туризму використанням віртуальної/доповненої реальності, мобільних додатків та аудіогідів. Україна відновлює інфраструктуру, спрощує процедури, розробляє маркетингову стратегію та підвищує кваліфікацію персоналу для збереження та популяризації своєї культурної спадщини.

Вивчення світового культурно-пізнавального туризму може допомогти Україні розвинути свою туристичну індустрію та підвищити конкурентоспроможність. Цей вид туризму зберігає та популяризує культурну спадщину, сприяє освіті та культурному розвитку, а також стимулює економічне зростання. Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виявити успішні стратегії та тенденції, а також інноваційні підходи до управління та розвитку.

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Перспективні напрямки розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні

Туризм є одним з найважливіших складових розвитку сучасної культури. Він підштовхує людей до пошуку менш відомих аспектів національної, історичної та мистецької спадщини, що збагачує культурний розвиток особистості.

Врахування різних категорій туристів їх потреб і мотивацій сприяє більш повному використанню культурного потенціалу країни, надаючи доступ до культурної спадщини широкому колу відвідувачів. Він також виконує освітню функцію. Деякі регіони України та культурні центри мають потенціал для розробки привабливих туристичних продуктів, здатних привернути гостей з усіх куточків світу за рахунок свого культурно-історичної спадщини та концентрації об'єктів інтересу туристів, що складають національне надбання країни.

Цей взаємозв'язок базується на взаємодії культури та туризму у задоволенні потреб одне одному. Культурно-освітній туризм сприяє зближенню культури і туризму, а Україна має великим потенціал для розвитку туристичних продуктів на внутрішньому і зовнішньому ринках. Дослідники вважають, що покращення діяльності закладів культури може позитивно вплинути на ринок туристичних продуктів [49; 50]. Особливу увагу приділяють потенціалу малих і середніх закладів культури в індустрії культурного туризму. Результати дослідження демонструють механізм взаємодії культурної та туристичної сфер:

- використати всі аспекти культурного туризму, зокрема спеціалізований культурно-пізнавальний туризм;

- збільшити в економіку країни внесок за рахунок туризму, продовження терміну перебування іноземних туристів в Україні.

Найчастіше з'ясовується, що туристи приїжджають в Україну в складі групи, тому стандартний туристичний пакет спрямований на те, щоб забезпечити відвідування цікавих місць. Самостійні мандрівники також часто слідують за маршрутом групових турів. Якщо включити малі та середні культурні установи міста в програму групових турів, це приверне увагу індивідуальних мандрівників. Взаємодія між туристичними агентствами та установами культури відіграє важливу роль у розвитку і популяризації культурно-пізнавального туризму. У ідеалі їх ролі повинні бути розподілені наступним чином:

- культурні установи виступають як носії, зберігачі та творці культурної спадщини й культурних цінностей кожного окремого регіону. Вони формують значущу складову культурного туризму та володіють інформацією про культурну спадщину;
- туристичні компанії виступають посередниками серед різних категорій споживачів та сприяють популяризації культурних продуктів. Вони виступають важливим джерелом в попиті, актуальної інформації про зміни та пропозиції на міжнародних та українських туристичних ринках, а також розуміють потреби та очікування споживачів стосовно культурного туризму. Туристичні компанії надають поради, що допомагають установам культури адаптуватися до вимог ринку. Важливо зауважити, що це співробітництво є взаємовигідним і не передбачає одностороннього впливу чи нав'язування ідей і вимог з боку туристичних компаній. Таке партнерство збагачує обидва боки і сприяє подальшому розвитку. Ця взаємодія дозволяє враховувати дві важливі фактори: економічні вигоди та культурний розвиток, які є майбутніми продуктами культурного туризму [49; 50; 51].

У туристичній галузі України практично відсутня вертикаль ефективного управління. Нанаціональному рівні існує Міністерство культури зі спеціалізованими установами (державні служби туризму та курортів), але на регіональному рівні робота з розвитку індустрії туризму та супутніх послуг практично базується на культурному секторі, хоча багато місцевих адміністрацій мають департаменти культури та туризму, як правило, зосереджені в бібліотеках, музеях та театрах. Туризмом зазвичай займаються один або два фахівці, як і не мають професійної підготовки в адміністрації, але знайомі з місцевими туристичними маршрутами і пам'ятками.

У зв'язку з вищевикладеним, для розвитку культурно-освітнього туризму та створення конкурентно спроможного туристичного продукту на світовому ринку Україні необхідно провести маркетингове дослідження. Ці дослідження, в першу чергу, повинні бути націлені на сферу професійного культурно-освітнього туризму, заснованого на наступних принципах:

- сегментація потоку туристів за основними інтересами;
- розроблення різноманітного туристичного продукту.

Сегментація туристичного потоку за основними інтересами та розробка унікальних культурних продуктів є важливим елементом маркетингового підходу до формування культурного туризму. На увазі виявлення і вивчення потреб та інтересів різних груп споживачів для подальшого створення продуктів, що відповідають цим потребам. Розробка унікальних культурних продуктів передбачає створення нових культурних ініціатив (включаючи малі і середні установи культури з усіх регіонів), попит на які повинен створюватися спільними зусиллями установ культури, туристичних агентств і місцевих адміністрацій.

Ці підходи засновані на базових принципах маркетингу:

- виявлення потреби й задоволення її;

- у випадку відсутності такої потреби, сформулювати та створити внутрішню необхідність у задоволенні її [52].

Для туристів сьогодні в Україні доступний уніфікований культурний продукт, але він не повністю враховує їхні особливості, побажання та потреби. Відсутність сегментації туристичних потоків та різноманітності культурного продукту призводить до недостатнього використання великого культурного потенціалу та втрати потенційних відвідувачів.

Слід зауважити, що для України важливим є не лише збільшення кількості відвідувачів, а й підвищення тривалості їхнього перебування та зменшення впливу сезонності. З цих позицій важливим є створення і маркетинг тематичного культурного продукту на міжнародному туристичному ринку, спрямованого на задоволення різних інтересів споживачів. Розвиток тематичного продукту допоможе залучити до туризму невеликі музеї, спеціалізовані музеї, муніципальні театри та інші заклади.

Культурна спадщина міст надає туристичним підприємствам можливість пропонувати різноманітні послуги без обмежень. Проте наразі потенціал міст у країні ще не використовується в повній мірі. Важливим є правильний підхід і розробка програми для проведення різноманітних заходів, які будуть ключовими у формуванні позитивного іміджу міста. Взаємодія між сферою культури і туризму є напрямуючою. Останні тенденції на туристичному ринку свідчать, що основний акцент слід зробити на культурно-пізнавальний туризм. Тому велика увага повинна бути приділена саме культурному складнику у організації туристичної діяльності та необхідності повного організаційно-інформаційного забезпечення їх взаємодії.

Проблема обмеженого доступу до інформації, особливо розвиток електронних інформаційних ресурсів, в даний час вирішується в основному завдяки іноземним засобам. Відсутність вирішення цієї проблеми протягом багатьох років вказує на необхідність вжиття заходів щодо деяких спеціалізованих служб, деякі з

яких вже функціонують. Мета цих організацій-допомогти невеликим культурним установам просувати свої послуги на світовому туристичному ринку та інтегрувати маркетингові стратегії великих культурних установ у загальний маркетинговий контекст регіону. Таким чином, в Україні є умови для розвитку культурного та освітнього туризму. Це створює базу для включення малих та середніх закладів культури на ринок внутрішнього туризму. Ґрунтуючись на проведеному дослідженні, визначте, як можна просувати малі та середні музеї міста на міжнародному туристичному ринку, щоб надати додаткові можливості для формування позитивного уявлення про місто та країни в цілому.

У своєму дослідженні Г. Г. Вишневська [53] виявила ряд проблем, які потребують додаткового дослідження. Ці проблеми включають:

1. Вивчення культурних потреб іноземців та вітчизняних туристів в умовах сучасного туристичного ринку.
2. Розробка шляхів вдосконалення стандартної програми відвідування пам'яток культури регіонів України для туристів.
3. Пошук найкращого способу просування професійних програм для туристів, що знаходяться в місті на міжнародному туристичному ринку.

Одним зі складових культурної стратегії є продвиження культурного продукту, спрямованого на туристів [52]. Традиційними каналами для цього є туристичні виставки, де туроператори пропонують спеціалізовані або стандартизовані культурні продукти для турів. Установи культури рідко самі виходять на туристичний ринок, хоча іноді представляються на міжнародних туристичних виставках у складі експозицій окремих міст або регіонів. Основним каналом просування послуг культурних закладів для українських та іноземних туристів є веб-сайт самої установи або відповідний регіональний портал, який надає інформацію про всі доступні культурні послуги на даний території. Однак проблема полягає в тому, що більшість таких веб-сайтів і порталів не

забезпечують інтерактивного зв'язку з потенційними споживачами культурних благ. Сайти комерційних посередників, які приймають замовлення на відвідування закладів культури, перегляд вистав або організацію екскурсій, справляються з цим краще. Однак комерційна спрямованість таких посередників полягає в зацікавленості в некомерційних або малобюджетних проектах, які не пропонують плату за вхід або тільки мінімальну оплату. Завдання створення інтерактивного двомовного регіонального веб-сайту є актуальним.

Експортні стратегія в галузі культури повинні бути взаємопов'язані з іншими стратегіями, зокрема з бюджетними стратегіями розвитку культури. Метою бюджетної стратегії є залучення фінансування з відповідного рівня бюджету для задоволення культурних потреб населення. Водночас при розрахунку необхідних коштів для закладів культури враховуються лише потреби мешканців певних регіонів (країн, країв, міст), що визначаються відповідними адміністративними органами. За замовчуванням передбачається, що інвестиційні ресурси для розробки і просування культурних продуктів для туристів будуть надаватися установами культури за рахунок позабюджетних коштів.

Проте, на практиці в останній час часто буває так, що не вистачає вільних позабюджетних коштів на ці потреби. Установи культури часто намагаються знайти вихід шляхом співпраці з зацікавленими тур-операторськими фірмами або шляхом залучення спонсорських коштів.

Згідно з Г. Г. Вишневською [53], динамічний розвиток внутрішнього туризму неможливий без сильних професійних державних інститутів. Це означає, що на діяльність туристичних компаній впливають як мінімум 20 міністерств, в число не входять іноземні посольства і консульства. Таким чином, туристичному бізнесу потрібні професіонали, які захищають його інтереси на всіх рівнях, включаючи урядове та парламентське лобі.

1. Культурно-освітній туризм є найбільш ефективним засобом об'єднання сучасної української туристичної індустрії зі сфери культури. Соціокультурний потенціал сфери культури на ринку використовується не в повній мірі культурно-освітнього туризму, тому освітня функція туризму не реалізується належним чином. Важливе об'єднання малих і середніх закладів культури туристичний ринок шляхом надання додаткових послуг до програми перебування туристів в Україні.

2. Процес взаємодії між сферами культури та туризму, спрямований на інтеграцію малих та середніх культурних закладів на ринок культурного туризму, повинен включати наступні кроки:

- організація координаційних груп у установах культури;
- проведення маркетингового дослідження потреб іноземних туристів у культурному туризмі;
- розширення стандартної програми для іноземних туристів з відвідування культурних пам'яток регіону.

3. Рекомендації щодо включення професійної освіти та популяризації послуг в програму перебування туристів в місті включають наступні аспекти:

а) використання принципів подієвого туризму для залучення уваги до культурних та освітніх заходів;

б) розширення меж парламентського (ділового) туризму шляхом вивчення питань конференції в контексті культурної сфери;

в) ознайомлення з середніми і малими музеями, які часто є унікальними (історичними, художніми та науково-освітніми музеями).

г) розвиток довгострокового співробітництва із зарубіжними та вітчизняними навчальними закладами в контексті освітнього туризму з використанням культурної спадщини.

Незважаючи на складну фінансову ситуацію в країні і світі, індустрія туризму продовжує успішно розвиватися. У процесі розвитку вона стикається з численими

викликами, тому постійно шукає способи їх вирішення. На думку експертів, ці способи можуть бути різними, але туристи завжди повинні залишитися в центрі уваги всіх зацікавлених сторін галузі, якщо експерти хочуть домогтися подальшого прибуткового зростання і високої рентабельності, вони повинні працювати над її розвитком [53].

Отже, незважаючи про ускладнення фінансової ситуації в Україні та світовій індустрії туризму продовжує успішно розвиватися. Цей розвиток стикається з різноманітними проблемами, тому постійно шукає шляхи їх вирішення. За думкою фахівців, ці шляхи можуть бути різними, але завжди має бути у центрі уваги всіх учасників галузі. Кожен регіон України має потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму. Збереження історичної, культурної та природної спадщини українського народу є невід'ємною частиною і важливим явищем історії країни.

3.2. Напрямки застосування новітніх технологій для розвитку та популяризації культурно-пізнавального туризму

У сучасному глобалізованому світі люди все частіше прагнуть до розширення кругозору та знайомства з різними культурами. Культурно-пізнавальний туризм дає їм цю можливість, дозволяючи досліджувати історичні пам'ятки, музеї, традиції та інші цікаві місця. Новітні такі технології, як штучний інтелект та доповнена реальність, віртуальна реальність та мобільні додатки, роблять цей вид туризму ще більш привабливим, зручним та інформативним. Новітні технології пропонують безліч нових можливостей для розвитку та популяризації культурно-пізнавального туризму.

У закладах культурно-пізнавального туризму, таких як музеї, історичні пам'ятки, археологічні об'єкти та інші культурні атракції, впровадження новітніх

технологій може мати значний вплив на досвід відвідувачів та управління самими закладами.

Далі таблиця, яка відображає переваги та виклики застосування новітніх технологій в закладах культурно-пізнавального туризму (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Переваги та виклики застосування новітніх технологій в закладах
культурно-пізнавального туризму

Переваги	Недоліки
Збільшення доступності інформації про культурні пам'ятки та історичні місця для туристів	Потрібна велика інвестиція для впровадження та підтримки новітніх технологій
Покращена інтерактивність та залучення туристів через додатки та віртуальну реальність	Проблеми зі збереженням конфіденційності даних користувачів
Можливість персоналізації туристичного досвіду на основі інтересів кожного конкретного туриста	Технічні проблеми, такі як відмова обладнання або проблеми з підключенням до мережі
Покращення маркетингу та просування культурно-пізнавальних подій та місць через цифрові платформи	Потреба у навчанні персоналу щодо використання новітніх технологій
Можливість створення вражаючих віртуальних турів для тих, хто не може фізично відвідати певні місця	Ризик зменшення спонтанності та автентичності туристичного досвіду через занадто велику залежність від технологій

Джерело: розроблено автором

Однією з головних переваг використання новітніх технологій є збільшення доступності інформації для туристів. Це означає, що туристи можуть легко отримувати детальну інформацію про історію, культурне значення та особливості кожного об'єкта. Мобільні додатки, віртуальна реальність та інші технологічні рішення дозволяють вдосконалити інтерактивність та освітній потенціал відвідування.

Покращена інтерактивність також включає можливість персоналізації туристичного досвіду. Новітні технології дозволяють створювати індивідуалізовані маршрути та програми на основі інтересів та вподобань кожного конкретного

відвідувача. Це дозволяє зробити культурно-пізнавальний туризм більш привабливим та значущим для кожної людини.

Однак разом з численними перевагами використання новітніх технологій в культурно-пізнавальному туризмі існують і виклики. Найбільш очевидним є потреба у фінансуванні для впровадження та підтримки таких технологій. Інвестиції у обладнання, програмне забезпечення та навчання персоналу можуть бути значними.

Крім того, технічні проблеми, такі як відмова обладнання або проблеми з підключенням до мережі, можуть стати перешкодою для безперервного функціонування новітніх технологій у культурно-пізнавальному туризмі. Існує також ризик зменшення спонтанності та автентичності туристичного досвіду через занадто велику залежність від технологій.

Сама перша новітня технологія – це віртуальна та доповнена реальність. Технологія доповненої реальності почала здобувати популярність на початку XXI століття, але справжній прорив відбувся у 2012 році завдяки випуску смарт-окулярів Google Glass. Ці окуляри відображають інформацію про об'єкти, з якими взаємодіє користувач, на спеціальному дисплеї. Наприклад, якщо ви гуляєте містом за допомогою Google Glass, ви можете переглянути розташування сусідніх ресторанів, переглянути меню та відгуки і забронювати столик.

Доповнена реальність часто використовує QR-коди (англ. quickresponse - швидкий відгук). Основними перевагами цього коду в тому, що його можна легко відсканувати за допомогою камери, планшета або смартфона. Технологія в основному використовується при створенні різних сервісів, пов'язаних з туризмом, музейним бізнесом, громадським транспортом, готельними та ресторанными послугами.

Одним з останніх досягнень в області технологій є мобільний додаток, створений для забезпечення потреб мандрівниць і туристів. Мобільний додаток для

подорожей може надати користувачам безліч корисних функцій, пошук ресторанів і готелів, картографування і навігація, перекладачі, інформація про місцеві визначні пам'ятки і події, доступ до відгуків і порад інших мандрівників. Мобільний додаток для подорожей допомагають мандрівникам отримувати корисну інформацію та забезпечують зручний спосіб планування та управління поїздками [37]. Багато мобільних пристроїв вже мають мобільні додатки, такі як веб-браузери, клієнти електронної пошти, календарі (наприклад, Календар Google) та аудіо плеєри.

Третя новітня технологія – це блокчейн в туризмі. Він відкриває нові можливості для покращення всіх аспектів подорожування. Це означає, що тепер можливо бронювати готелі, квитки та інші послуги без посередників, що зменшує витрати та ризики. Блокчейн також дозволяє створювати безпечні та невідомі ідентифікатори для туристів, забезпечуючи захист особистих даних. Програми лояльності можуть використовувати блокчейн для винагород у вигляді криптовалюти за вірний обіг. Технологія дозволяє зберігати та обмінюватися даними про подорожі, спрощуючи процеси відслідковування маршрутів та імміграції. Крім того, блокчейн може забезпечити прозорість та довіру у проведенні екскурсій та культурного обміну. Ще однією перевагою є спрощення мікроплатежів та фінансових трансакцій для туристів, особливо в міжнародних подорожах. Наступними кроками можуть бути впровадження додаткових блокчейн-рішень для покращення туристичного досвіду. Це може включати розширення платіжних можливостей з використанням криптовалют у різних закладах, розробку додатків з навігацією та інформацією про місцевість на основі блокчейну, а також створення маршрутів та програм подорожей з використанням технології "умних контрактів". Також є забезпечення захисту особистих даних та конфіденційності у всіх аспектах використання блокчейну в туризмі.

Четвертою новітньою технологією є штучний інтелект в туризмі. Індустрія штучного інтелекту стрімко розвивається і багато технологій, такі як розпізнавання

мови, візуальне розпізнавання, машинний переклад і обробка інформації, знаходяться на передовому світовому рівні. Також були досягнуті прориви в області інтелектуальних чіпів і глибокого навчання. Розвиток штучного інтелекту та інтернет-технологій сильно змінив наше життя, значно підвищивши ефективність у різних сферах та підвищивши рівень життя. Поєднання інтелектуального заводу, виробничого процесу, взаємодії людини і комп'ютера, 3D-технологій, машинного розпізнавання, Інтернету речей, великих обсягів даних, хмарних обчислень та інших технологій викликало нову хвилю технологічної революції.

У сучасній селекції штучний інтелект широко використовується в промисловому виробництві, інтелектуальному туризмі, освіті, медицині та інших сферах. Розвиток штучного інтелекту відкриває нові можливості та виклики для індустрії туризму. Використовуючи такі технології, як Хмарні обчислення, Інтернет речей, великі дані та глибоке навчання, Інтелектуальний туризм переживає свій золотий вік. Завдяки застосуванню технологій і продуктів штучного інтелекту, їх застосування в туристичному секторі сприяє поліпшенню туристичних послуг, управлінню туризмом, промисловому розвитку, розвитку туристичного досвіду, маркетингу та іншим аспектам загальної модернізації, спрямованої на надання комплексного обслуговування і персоналізованого підходу для забезпечення кращого враження від подорожі.

Штучний інтелект особливо актуальний у сфері туризму і подорожей з кількох причин. Туристи повинні прийняти ряд рішень щодо своєї майбутньої поїздки: вибір місця призначення, транспорту, проживання та заходів, серед іншого. Ці рішення мають значний вплив на задоволеність туристів подорожами. Нові напрямки, транспорт, розміщення та розваги, які доступні в даний часне тільки вимагають автоматизації, але і являють собою набір практично безмежних можливостей. Туристичні агенції стикаються з подібними проблемами, намагаючись знайти найкращу відповідність між своїми клієнтами та туристичним

пакетом, адаптованим до їхніх потреб. Організація має практично нескінченну кількість потенційних клієнтів. Коли туристи прибувають до місця призначення, їм потрібно зорієнтуватися на незйомій території, яка характеризується різними звичаями, мовами, культурними нормами, кухнею та багатьма іншими особливостями. Знову ж таки, це може допомогти туристам у таких країнах подолати мовні та культурні бар'єри. Крім того, це може допомогти організаціям персоналізувати досвід відповідно до побажань туристів.

Вважається, що туристичний сектор першим впроваджує більшість інновацій, але реальних прикладів використання штучного інтелекту не так багато. Значна частина існуючої літератури присвячена лабораторним сценаріям та прикладам розробки. На даний момент Інформаційні технології інтегруються у виробництво різного обладнання, такого як системи обробки реальних даних, системи прогнозування, робочі системи, системи ведення переговорів, системи розпізнавання мови і т.д. але у найближчому майбутньому штучний інтелект може бути використаний у всіх сферах подорожей і туризму.

Таким чином, система штучного інтелекту має кілька застосувань в туризмі. З точки зору споживача, ШІ може допомогти користувачам знаходити більш актуальну інформацію, підвищувати мобільність, покращувати процес прийняття рішень і, зрештою, з точки зору бізнесу, особливо практично у всіх аспектах просування і управління ефективністю. Очікується, що штучний інтелект також зробить подорож більш екологічною та допоможе клієнтам ставитися до неї з більшої соціальної точки зору.

Система штучного інтелекту в індустрії туризму буде виглядати наступним чином як окремими системами, так і інтегровані в існуючі додатки і комплекси. Такі системи включають рекомендаційні системи, системи і методи персоналізації, діалогові системи (чат-боти і голосовий асистент), інструмент прогнозування, автономний агент, програма мовного перекладу, інтелектуальний пункт

призначений для подорожей. Хоча ми аналізуємо кожну систему окремо, слід зазначити, що туристи зазвичай взаємодіють з технологіями, які об'єднують деякі з цих систем. Наприклад, гості можуть взаємодіяти з роботами, які інтегрують систему спілкування і використовувати рекомендовані системи, технології персоналізації та автономних агентів в залежності від своїх вимог. Ви можете використовувати чат-ботів або голосових помічників для взаємодії з користувачами.

ВИСНОВКИ

1. Культурно-пізнавальний туризм є однією з найдавніших та найпоширеніших форм туризму, що бере свій початок ще з часів античності. Його основною метою є задоволення культурних та пізнавальних потреб людини через відвідування історико-культурних пам'яток, ознайомлення з традиціями, звичаями, побутом різних народів та етносів.

Розвиток культурно-пізнавального туризму пов'язаний з еволюцією розуміння культурних цінностей та історичної спадщини людства. На різних етапах суспільного розвитку мотивація культурно-пізнавальних подорожей змінювалася від прагнення до нових знань і освіти до інтересу до культурної самобутності народів та естетичних переживань.

2. Сучасний культурно-пізнавальний туризм є багатограним явищем, що охоплює різноманітні напрямки та види залежно від об'єкту пізнання, місця здійснення, тривалості подорожі та типу культурної діяльності. Він може бути культурно-історичним, культурно-подієвим, культурно-археологічним, культурно-етнологічним тощо.

Культурно-пізнавальний туризм сприяє між культурному обміну, збереженню культурної спадщини, розвитку толерантності та взаєморозуміння між народами. Він відіграє важливу роль у духовному збагаченні особистості та формуванні її світогляду. Тож подальший розвиток цього виду туризму є перспективним напрямком туристичної галузі в багатьох країнах світу.

3. Світовий досвід демонструє різноманітні заклади, такі як музеї, пам'ятки архітектури, етнографічні комплекси та археологічні об'єкти, що приваблюють туристів своєю унікальністю. Україна має величезний потенціал для розвитку цієї галузі завдяки багатій історико-культурній спадщині, проте стикається з викликами, пов'язаними з воєнним конфліктом, застарілою інфраструктурою,

бюрократією та недостатнім просуванням на міжнародних ринках. Водночас, природні, економічні, культурні та історичні передумови створюють сприятливе середовище: розвиток туристичної інфраструктур, різноманітні ландшафти, національні парки, музеї. На прикладі Одеси видно позитивні зрушення в готельному, ресторанному бізнесі та транспортній інфраструктурі, що сприяє зростанню туристичного потоку. Для ефективного розвитку культурно-пізнавального туризму необхідно вдосконалювати інфраструктуру, долати бюрократичні перешкоди, активно просувати українські культурні об'єкти на міжнародних ринках та забезпечувати збереження історико-культурної спадщини.

4. Україна володіє величезним потенціалом для розвитку культурно-пізнавального туризму. Багатство історичних, культурних та природних пам'яток робить нашу країну привабливою для відвідувачів з усього світу.

Однак для реалізації цього потенціалу необхідні узгоджені зусилля з боку держави, місцевих громад, бізнесу та наукових кіл.

Ключовими напрямками розвитку мають стати:

- Створення та просування брендів туристичних маршрутів, які охоплюють найцікавіші місця України.
- Системне облаштування туристичної інфраструктури, включаючи транспортні під'їзди, готелі, кемпінги та інші об'єкти.
- Підготовка та перекваліфікація кадрів для індустрії гостинності.
- Стимулювання створення кластерів туристичних підприємств та закладів культури.
- Активний маркетинг туристичного потенціалу України на внутрішньому та міжнародному ринках.
- Збереження та захист культурних об'єктів, відродження традицій та ремесел.

- Забезпечення доступності та достовірності інформації про культурну спадщину України.
- Впровадження новітніх технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, штучний інтелект та мобільні додатки.
- Залучення міжнародної технічної допомоги та співпраці з провідними світовими інституціями.

Реалізація цих заходів призведе до збільшення кількості туристів, стане одним з пріоритетних напрямків культурно-пізнавального туризму для розвитку економіки України, дозволить створити нові робочі місця, поліпшити імідж країни на міжнародній арені і зберегти культурну спадщину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму: Підручник. Харків: ХНАГХ, 2005. 312 с.
2. Божко Л. Д. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції *Культура України. Серія: Культурологія*. 2016. Вип. 52. С. 90-102.
3. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціальнокультурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Вип.32. С. 3–10.
4. Михайліченко Г., Клімова А. Світовий туристичний ринок: трансформації після пандемії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. Т. 2. С. 21-37.
5. Мурза А. В., Новикова В. І. Суть культурно-пізнавального туризму та його рекреаційні ресурси. *Рекреаційні ресурси та послуги гостинності в регіонах України*: матер. IV Всеукр. Інтернет-конф. (24 травня 2019 р., м. Черкаси). Чабаненко ЮА, 2019. С. 86-93.
6. Мельник А.В., Чир Н.В. Туристична індустрія України: міжнародна конкурентно спроможність та національні пріоритети. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки*: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 15 травня 2020 року). Івано-Франківськ: Редакційновидавничий відділ Університету Короля Данила, 2020. С. 122-128.
7. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
8. Михайліченко Г., Клімова А. Світовий туристичний ринок: трансформації після пандемії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. Т. 2. С. 21-37.

9. Герасименко, В. Г. (2019). Культурно-пізнавальний туризм в Україні: тенденції та перспективи розвитку. Київ: Видавництво "Знання".
10. Кравців, В. С., & Гринів, Л. С. (2016). Культурно-пізнавальний туризм: сутність, функції, види. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
11. Омелич, М. В. (2021). Міжнародний досвід розвитку культурно-пізнавального туризму: можливості для України. Київ: Видавничий дім "КМ Академія".
12. Louvre Museum Official Website URL: <https://www.louvre.fr/> (дата звернення: 22.04.2024р.)
13. Rijksmuseum Official Website URL: <https://www.rijksmuseum.nl/nl> (дата звернення: 25.04.2024р.)
14. Santuario Cristo Redentor Official Website URL: <https://santuariocristoredentor.com.br/> (дата звернення: 25.04.2024р.)
15. Golden Gate Bridge Official Web URL: <https://www.goldengate.org/> (дата звернення: 27.04.2024р.)
16. Beamish Museum Official Website URL: <https://www.beamish.org.uk/> (дата звернення: 29.04.2024р.)
17. Etnografiskamuseet Official Website URL: <https://www.etnografiskamuseet.se/#> (дата звернення: 29.04.2024р.)
18. Statue Of Liberty Official Website URL: <https://www.nps.gov/stli/index.htm> (дата звернення: 30.04.2024р.)
19. Звіт ЮНЕСКО "Культурний туризм для сталого розвитку" URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265512>
20. Юнеско Офіційний сайт URL: <https://www.unesco.org/ru>
21. Гаврилюк А.М. Культурно-пізнавальний туризм в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку // Географія та туризм. – 2017. – №40. – С. 61–72.

22. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. – К.: Знання, 2015. – 334 с.
23. Мельниченко С.В., Шведун В.О. Особливості розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні: монографія. – Харків: НУЦЗУ, 2017. – 153 с.
24. Розвиток туристичної галузі в Україні: проблеми та перспективи / За ред. Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2018. – 256 с.
25. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249826501>
26. Шацька З.Я., Шацька О.В. Сучасний стан та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні // Економіка та держава. – 2019. – №6. – С. 73–77.
27. Яценко Б.П., Бабікова К.О. Культурний туризм в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку // Економіка і суспільство. – 2017. – №13. – С. 1205–1209.
28. UA history URL: https://uahistory.co/pidruchniki/maslyak-geography-deep-level-8-class-2021/60.php#google_vignette
29. Никига О. Пізнавальний туризм: сутність та особливості організації. *Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.(18-19 травня 2017 р., м. Львів). Львів. 2017. С. 81-84.
30. Крет М. Природні та історико-культурні передумови розвитку туризму на українсько-польському пограниччі / М. Крет // Вісн. Львів. ун-ту. Серія географічна. – 2014. – Вип. 45. – С. 301–307.
31. Немець Л. М. Соціально-демографічні та історико-культурні фактори розвитку туризму / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, Н. В. Моштаківа // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С.145–147.

32. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: [монографія] / О. О. Бейдик. – К.: Вид.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
33. Бойко О. Д. Історія України / О. Д. Бойко. – К.: Академія, 2001. – 656 с.
34. Мельник І. Г. Основи рекреаційної географії: навч. посіб. / І. Г. Мельник. – Луганськ: Віртуальна реальність, 2008. – 174 с.
35. Немець Л. М. Соціально-демографічні та історико-культурні фактори розвитку туризму / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, Н. В. Моштаківа // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С.145–147.
36. Tourlib. Net URL: https://tourlib.net/statti_ukr/cherednyak.htm
37. Грабар М.В., Кашка М.Ю. Історія розвитку мобільних додатків та їх взаємозв'язок із туристичною індустрією. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. Том 1, № 24. С.9-13.
38. Національний заповідник «Софія Київська» URL: <https://st.sophia.org.ua/uk/golovna/>
39. Офіційний сайт Києво-Печерської Лаври URL: <https://lavra.ua/uk/>
40. Ужанський Національний природний парк URL: <https://uzhanskyi-park.in.ua/location/bukovi-pralisy-svitova-spadshchyna-yunesko/>
41. Україна Інкогніта URL: <https://ukrainaincognita.com/chernivetska-oblast/chernivtsi/chernivtsi-rezydentsiya-mytropolytiv-bukovyny-ta-dalmatsii>
42. Ukrainian Institute URL: <https://ui.org.ua/postcard/hersones-tavrijskyj/>
43. Офіційний сайт Храму Святого Великомученика Георгія Побідоносця URL: <https://svge.org/>
44. Україна Інкогніта URL: <https://ukrainaincognita.com/ivano-frankivska-oblast/rogatynskyi-raion/rogatyn/rogatyn-tserkva-svyatogo-dukha>

45. Tourin Form Zakarpatiya URL: <https://tourinform.org.ua/strukivskatserkva-spadshhyna-yunesko-u-yasinya>
46. Шацький Національний природний парк URL: <http://shpark.com.ua/>
47. Нижньодністровський національний природний парк
URL: <http://nnpp.com.ua/>
48. Національний природний парк «Подільські Товтри»
URL: <https://www.npptovtry.org.ua/>
49. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. – Львів: Ін-т регіональних досліджень НАНУ, 1997. – 259 с.
50. Нулич О. І. Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів. Довідкова літ. / О. І. Нулич, Л. С. Гринів, Н. М. Герасимчук. – Львів: НАН України. – 2007. – 52 с.
51. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження : навч. посіб. / М. Й. Рутинській. – К. : Центр учбової л-ри, 2007. – 432 с.
52. Свачій І. Венеціанський острів – ще не Венеція (Аби туристи приїхали до столиці, їх треба зацікавити і здивувати. Поки що бажання не співпадають з можливостями) / І. Свачій // *Вечірній Київ*. – 2009. – 27 лют.
53. Вишневська Г. Г. Потенціал культурно-пізнавального туризму у збереженні культурної спадщини України / Г. Г. Вишневська // *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. – 2013. – Вип. 19 (2). – С. 192-196.